

การพยายามสร้างสภาวะยกเว้นจากการ บังคับใช้อำนาจรัฐของม้งในประเทศไทย

Attempting to Build the State of Exception from the State's Implementation of Laws by the Hmong in Thailand

อุไร ยังชีพสุจิริต

Urai Yangcheepsutjarit

นักศึกษาปริญญาเอก คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยเชียงใหม่
จังหวัดเชียงใหม่ 50250

PhD Student, Faculty of Social Sciences, Chiang Mai University,
Chiang Mai 50200

*Corresponding author E-mail: urai.2530@hotmail.com

(Received: July 25, 2020 / Revised: November 15, 2020 / Accepted:
November 24, 2020)

บทคัดย่อ

งานเขียนและงานศึกษาเกี่ยวกับสถาบันพระมหากษัตริย์กับ “ชาวเขา” ในรัชสมัยรัชกาลที่ 9 ที่ผ่านมานั้น ส่วนใหญ่ให้ภาพพสกนิกรกลุ่มนี้เป็นเพียง “ผู้ได้รับการพัฒนา” หรือ “ผู้ถูกกระทำ” อย่างเดียว งานเขียนชิ้นนี้จึงต้องการชี้ให้เห็นถึงการเป็นผู้กระทำการของพวกเขาที่พยายามเชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยซึ่งเป็นแหล่งอำนาจนำหรือองค์อธิปัตย์ในสังคมไทยนับตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา โดยความพยายามในการเชื่อมโยงกับ

สถาบันดังกล่าวนั้นมีความเข้มข้นมากยิ่งขึ้น เมื่อการเสด็จของในหลวงรัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์ไปยังชุมชนต่าง ๆ บนดอยสูงเริ่มลดลงนับตั้งแต่ทศวรรษ 2540 เป็นต้นมา และยิ่งในวโรกาสที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 สวรรคตในปี 2559 ด้วยแล้ว ก็ยิ่งทำให้เห็นปฏิบัติการของราชกรูบนที่สูงในการเชื่อมโยงกับในหลวงรัชกาลที่ 9 อย่างเข้มข้น กลุ่มพสกนิกรที่งานชิ้นนี้จะกล่าวถึงเป็นหลักคือ “ม้ง” งานเขียนนี้จึงมีข้อเสนอว่า หากมองจากการเป็นผู้กระทำการของม้งที่พยายามเชื่อมโยงกับอำนาจนำในสังคมไทยอย่างสถาบันพระมหากษัตริย์ จะเห็นความพยายามของพวกเขาในการใช้ประโยชน์จาก “สภาวะยกเว้น” ขององค์อธิปัตย์ในการทำให้ตนเองอยู่ใน “สภาวะยกเว้น” ที่ได้รับการผ่อนปรนจากกลไกอำนาจรัฐในระดับหนึ่งตามไปด้วย

คำสำคัญ: โครงการหลวง, ในหลวงรัชกาลที่ 9, ม้ง, สถาบันพระมหากษัตริย์, สภาวะยกเว้น

Abstract

While the existing literature on the monarchy of Thailand and the so called “Hill tribe” during the reign of King Rama IX mainly portrayed the hill tribe passively as “recipients” or “subjects” to the royal development programs, this paper shows the agency of this prominent group who has been attempting to establish their relationship with the Thai monarchy, the leading source of power in Thai society since late 1950s. Certainly, the attempts of connecting with the monarchy have been taken place greater in various forms when the King Rama IX and the royal family members began to pay lesser attention to them since the end of Cold World era. The occasion of King Rama IX’s death in 2016 therefore served them a channel to associate themselves with the King Rama IX. Despite other the

ethnic groups, the study concerns mainly about the Hmong. It is argued that the effort of the Hmong in associating themselves with the monarchy is a making of a state of exception from being governed by the state's regular laws.

Keywords: Hmong, King Rama IX, Monarchy, Royal project, State of exception

บทนำ

แม้การเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองในปี พ.ศ. 2475 ได้นำมาซึ่งรูปแบบการปกครองใหม่ที่จำกัดพระราชอำนาจและบทบาททางการเมืองของสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยตามกฎหมายรัฐธรรมนูญก็ตาม แต่ในทางปฏิบัติแล้ว ก็ไม่สามารถที่จะควบคุมการใช้พระราชอำนาจได้อย่างเบ็ดเสร็จ จนนำไปสู่การริเริ่มสถาปนาพระราชอำนาจในรูปแบบใหม่ที่ ธงทอง จันทราศุ (2548 [2529] อ้างใน ชนิดา ชิตบัณฑิตย 2550, 460) นิยามว่าเป็น “พระราชอำนาจทั่วไป” ที่ไม่ได้อาศัยระบบกฎหมายในการบัญญัติพระราชอำนาจของตนเอง แต่อาศัยความยินยอมและความร่วมมือจากรัฐบาลและหน่วยงานราชการในการธำรงรักษาพระราชอำนาจนำของตนเองเรื่อยมา โดยเฉพาะหลังการรัฐประหารของจอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ ภายใต้การสนับสนุนของสถาบันพระมหากษัตริย์และผู้นำโลกฝ่ายเสรีนิยมประชาธิปไตยอย่างสหรัฐอเมริกา ที่นำมาซึ่งการรื้อฟื้นพระราชอำนาจและบทบาทของสถาบันพระมหากษัตริย์อย่างเป็นทางการมากกว่าเดิม (พ.ศ. 2475-2500) เพื่อร่วมกันต่อสู้และต่อต้านฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่กำลังแผ่ขยายในเอเชียอาคเนย์ ซึ่งมีใช้ความเป็นอื่นที่คุกคามสหรัฐอเมริกาอย่างเดียว แต่เป็นความเป็นอื่นที่คุกคามความมั่นคงของสถาบันพระมหากษัตริย์ด้วย (ธงชัย วินิจจะกุล 2560, คำนำ น. 21)

จนสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งมีต้นทุนทางวัฒนธรรมที่ได้รับความเคารพและศรัทธาจากราชกรไทยส่วนใหญ่แล้ว เมื่อได้รับการสนับสนุนจากทางรัฐบาลด้วย จึงค่อย ๆ พื้นตัวกลับมาเป็นสถาบันหนึ่งที่มีอำนาจนำในสังคมไทยที่ทุกฝ่ายที่เกี่ยวข้องต้องปฏิบัติตามพระราชประสงค์อย่างเคร่งครัด และยิ่งพระมหากษัตริย์อยู่ในสภาวะยกเว้นจากการบังคับใช้กฎหมายทั่วไปกับพระองค์ท่านตามอำนาจของกฎหมายรัฐธรรมนูญในหมวดว่าด้วยพระมหากษัตริย์ ที่บัญญัติให้ “องค์พระมหากษัตริย์ทรงดำรงอยู่ในฐานะอันเป็นที่เคารพสักการะ ผู้ใดจะละเมิดมิได้ ผู้ใดจะกล่าวหาหรือฟ้องร้องพระมหากษัตริย์ในทางใด ๆ มิได้” ก็ทำให้ในหลวงฯ สามารถดำเนินกิจกรรมที่เกี่ยวข้องกับคนและพื้นที่ให้เป็นไปตามพระราชประสงค์ของพระองค์ กระนั้นก็ตาม ก็เชื่อว่าสถาบันในหลวงฯ จะสามารถสถาปนาพระราชอำนาจของตนเองได้ในสังคมไทยแต่เพียงฝ่ายเดียว (ชนิดา ชิตบัณฑิตย 2550) ผู้เขียนยังเห็นว่า สถานการณ์ดังกล่าวยังเอื้อให้ชนชายขอบที่ได้ปฏิสัมพันธ์กับพระองค์และพระบรมวงศานุวงศ์ไม่ว่าจะผ่านการรับเสด็จหรือผ่านการเป็นพื้นที่โครงการพระราชดำริ ต่างได้รับได้รับอานิสงส์จากสภาวะยกเว้นของในหลวงฯ ด้วย เป็นต้นว่า จากเดิมที่ชุมชนเหล่านี้ได้รับการคุกคามจากกฎหมายทั่วไปขององค์อธิปัตย์อย่างรัฐ เมื่อชุมชนของพวกเขาอยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภารของในหลวงฯ ก็พลอยได้รับการยกเว้นจากการบังคับใช้กฎหมายปกติของเจ้าหน้าที่รัฐระดับหนึ่งด้วย โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวข้องกับที่ดินหรือป่าไม้ที่กลุ่มคนบนพื้นที่สูงเผชิญกับปัญหามาโดยตลอดจากจุดนี้เองพวกเขาค่อย ๆ ซึมซับและรับรู้ถึงพระราชอำนาจนำในสังคมไทยจนนำมาสู่ความพยายามในการเชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมาโดยตลอด และยิ่งในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชรัชกาลที่ 9 (ต่อไปจะเรียกสั้น ๆ ว่า “ในหลวงฯ”) ทรงสวรรคตในปี 2559 ด้วยแล้วพวกเขามีความกระตือรือร้นในการจัดกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อตอกย้ำถึงตัวตนที่มีประวัติศาสตร์ความสัมพันธ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยอย่างไรบ้าง รายละเอียดของประเด็นนี้เป็นหัวใจสำคัญของงานชิ้นนี้

สำหรับแหล่งข้อมูลที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ ผู้เขียนอาศัยแหล่งข้อมูลหลายแห่งด้วยกันคือ แหล่งแรกได้จากการค้นคว้าจากเอกสาร งานบันทึก งานวิจัย รวมถึงข่าวสารจากหนังสือพิมพ์และสื่อทางอินเทอร์เน็ต แหล่งที่สองได้มาจากการพูดคุยกับผู้อาวุโสซึ่งมีความทรงจำเกี่ยวกับในหลวงฯ รวมถึงผู้ที่มีบทบาทในการเชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์ ตลอดจนการติดตามและสังเกตการณ์แบบไม่มีส่วนร่วมกับกิจกรรมต่างๆ ที่พวกเขาจัดขึ้นมา

กรอบแนวคิด

ผู้เขียนได้อาศัยแนวคิด “state of exception” ของ Agaben (2005 อ้างใน เก่งกิจ กิติเรียงลาภ 2550) มาทำความเข้าใจเกี่ยวกับกฎหมายและนโยบายของรัฐที่ทำให้พื้นที่บนดอยสูงให้อยู่ในสภาวะที่ยกเว้นจากการใช้ประโยชน์ของชุมชนบนพื้นที่สูงจนพวกเขาตกอยู่ในวิกฤต แล้วได้รับความช่วยเหลือจากในหลวงฯ ซึ่งอยู่ในฐานะยกเว้นหรือเหนือการเมือง จนทำให้พวกเขาและชุมชนพลอยได้รับอานิสงส์จากสภาวะยกเว้นของในหลวงฯ โดยได้รับการผ่อนปรนระดับหนึ่งจากอำนาจปกติทั่วไปของรัฐ กลายเป็นที่มาของปฏิบัติการต่างๆ ที่พวกเขาพยายามเชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์เพื่อรักษาหรือสร้างสภาวะยกเว้นให้กับตนเอง

การเกิดขึ้นของแนวคิดสภาวะยกเว้น ของ Agaben มีเป้าหมายเพื่อทำความเข้าใจความสัมพันธ์ระหว่าง “ชีวิต” ของผู้คน และ “อำนาจอธิปัตย์” ของรัฐในสภาวะสมัยใหม่ โดยเขาเสนอว่า ชีวิตของคนเรานั้นเป็นชีวิตที่มีเงื่อนไขมาจากการนับตั้งแต่เกิดจนตาย แทบทุกมิติในชีวิตประจำวัน รวมทั้งยังมีอำนาจที่จะสามารถปกป้องชีวิตหรือแม้แต่ประหารชีวิตคนก็ได้ อำนาจเบ็ดเสร็จในการจัดการกับคนเช่นนี้เรียกว่า “อำนาจอธิปัตย์” ซึ่งอยู่เหนือกฎหมายทำหน้าที่ตัดสินให้มีชีวิตและให้ตายได้พร้อมๆ กัน องค์อธิปัตย์จึงมีอำนาจเหนือชีวิตของปัจเจก สามารถกำหนดลักษณะชีวิตของพวกเขาได้ Agaben

ชี้ให้เห็นว่า รัฐสมัยใหม่มีการใช้อำนาจนี้เข้าไปทำงานข้างในชีวิตของปัจเจกแต่ละคนจนปัจเจกนั้นกลายเป็นคนที่ไม่เหลืออะไรที่เป็นของตนเองไปแล้ว ลักษณะชีวิตเช่นนี้เรียกว่า “ชีวิตเปลือยเปล่า” (bare life) ซึ่งเป็นชีวิตที่น่ารังเกียจ ไม่ควรอยู่ร่วมกับชีวิตที่มีคุณค่า ฉะนั้นจึงเป็นอำนาจขององค์อธิปัตย์ที่มีความชอบธรรมในการขับไล่หรือเบียดขับ (exclude) พวกเขาออกไปจากปริณทลแบบปกติไปสู่ปริณทลแบบไม่ปกติหรือสภาวะยกเว้น (state of exception) เพื่อที่องค์อธิปัตย์จะได้ใช้อำนาจอีกแบบหนึ่งจัดการกับพวกเขาได้ง่ายขึ้น และจะอย่างไรกับชีวิตของพวกเขาก็ได้ ไม่มีความผิด ชีวิตที่เปลือยเปล่าเช่นนี้ดูเหมือนจะอยู่นอกกฎหมายปกติ แต่แท้จริงนั้นอยู่ภายใต้กฎหมายอีกแบบหนึ่งในฐานะ “กฎหมายพิเศษ” หรือ “ยกเว้น” ด้วย ชีวิตที่เปลือยเปล่าจึงไม่ใช่สิ่งที่เกิดขึ้นเองตามธรรมชาติ แต่เกิดจากผลผลิตของอำนาจชุดหนึ่งในสังคมที่ทำให้พวกเขาไม่มีความเป็นมนุษย์อย่างสมบูรณ์ สถานภาพเช่นนี้ ส่งผลให้เกิดโครงการให้การสงเคราะห์ (aids) และให้การคุ้มครอง (protection) ตามหลักสิทธิมนุษยชน ชีวิตเปลือยเปล่าจึงกลายเป็นชีวิตที่แปลกแยกและถูกกระทำจนทำให้เป็นเสมือนพลเมืองชั้นสองในสังคม ที่อาจเป็นภัยต่อความมั่นคงของรัฐเองได้ด้วย

บริบทเช่นนี้ที่อนุสรณ์ อนุโณ (Anusorn 2010, 305-307) จึงชี้ให้เห็นว่า องค์อธิปัตย์อย่างรัฐไทยจึงมีความจำเป็นที่จะต้องสถาปนาให้พระมหากษัตริย์เป็นอีกหนึ่งองค์อธิปัตย์ที่เป็นแหล่งของความชอบธรรมให้แก่ผู้นำทางการเมืองในการเชื่อมร้อยและหลอมรวมกลุ่มคนที่มีความแตกต่างทางศาสนาและชาติพันธุ์ให้มีส่วนร่วมในความเป็นไทย และมากกว่านั้นพระมหากษัตริย์ก็มีการใช้อำนาจของตนเองโดยไม่ผ่านกลไกรัฐด้วย อย่างไรก็ตาม เมื่อเทียบกับโครงการของรัฐบาลแล้ว โครงการของในหลวงฯ ประสบความสำเร็จในการเข้าถึงชาวบ้านมากกว่า ดังที่ชาวบ้านเชิดชูในหลวงและรู้สึกถึงพระมหากษัตริย์ของในหลวง แต่กลับรู้สึกไม่ดีต่อบริบายและปฏิบัติการของหน่วยงานรัฐที่เบียดขับทำให้พวกเขามีความเป็นอื่น

ลักษณะดังกล่าว ทำให้เราเห็นอำนาจอธิปไตยที่ซ้อนสัมพันธ์กันอยู่ระหว่างรัฐกับพระมหากษัตริย์ คล้าย ๆ กับลักษณะสภาวะยกเว้นในความหมายของ Ong (2006 อ้างใน Anusorn 2010, 290-291) ที่ชี้ให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่างอำนาจของรัฐในประเทศที่กำลังพัฒนาอย่างเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ที่มีความเชื่อมโยงอย่างแนบแน่นอำนาจอธิปไตยแหล่งอื่น ๆ ที่ไม่ใช่รัฐแต่มีอิทธิพลเหนือประชากรของตน เช่น อำนาจของทุนขนาดใหญ่ของระบบเสรีนิยมใหม่ที่มีพลังมากกว่ารัฐ จนรัฐต้องสร้าง “เขตเศรษฐกิจพิเศษ” เพื่ออนุญาตให้อำนาจอธิปไตยแหล่งอื่น ๆ นั้นสามารถอำนาจเหนือพื้นที่ที่ได้รับการยกเว้นและประชากรของตนในท้องถิ่นนั้น

มุมมองต่าง ๆ ข้างต้นล้วนแล้วแต่มีประโยชน์ต่อผู้เขียนในการนำไปทำความเข้าใจกับสภาวะยกเว้นที่เกิดขึ้นในชุมชนม้ง โดยเฉพาะสถานะขององค์อธิปัตย์อย่างในหลวงฯ ที่อยู่ในสภาวะหรือฐานะยกเว้น (exceptional state) มีผลให้ราษฎรพื้นที่สูงที่เกี่ยวข้องกับพระองค์ท่านพลอยได้รับอานิสงส์จากสภาวะดังกล่าวด้วย จนกลายเป็นที่มาของความพยายามของพวกเขาในการคงรักษาหรือสร้างสภาวะยกเว้นดังกล่าว ทั้งนี้ เพื่อให้ครอบคลุมประเด็นดังกล่าว เนื้อหาที่จะนำเสนอต่อไปนี้จะแบ่งออกเป็นสองส่วนด้วยกันคือ ส่วนแรกเป็นการเสนอพระราชอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์บนพื้นที่สูงกับชุมชนม้ง ในขณะที่เนื้อหาส่วนที่สองเน้นกล่าวถึงปฏิบัติการต่าง ๆ ของชาวม้งที่มีนัยยะของการพยายามสร้างสภาวะยกเว้นจากการบังคับใช้อำนาจรัฐด้วยการจัดวางตนเองให้อยู่ในพระบรมโพธิสมภารของในหลวงฯ ในฐานะองค์อธิปัตย์ที่มีบารมีสูงสุดในสังคมไทย

พระราชอำนาจของสถาบันพระมหากษัตริย์ในพื้นที่สูงกับชุมชนม้ง

ม้งในฐานะที่ถูกเข้าใจว่าเป็นกลุ่มหนึ่งในบรรดา “คนป่า” (ขุนประเทศดึก 2428 อ้างใน ธงชัย วินิจจะกุล 2560, 19) หรือ “ชาวป่า” ที่เจ้าพระยาสุรศักดิ์

มนตรี (2532 อ้างใน ธงชัย วินิจจะกุล 2560, 20) อธิบายว่า “แม่บ้านเมืองใด จะเผื่อแผ่เจือจานการบำรุงเลี้ยงรักษา ก็คงไม่ได้รับความบำรุงความเจริญให้ รุ่งเรืองได้ เพราะการหลบหลีกหนีห่างออกไปอยู่ตามป่าของพวกเขาก็ทำให้ รัฐไทยก่อน 2500 นั้นไม่เคยมีนโยบายในการรวมพวกเขาให้เป็นส่วนหนึ่งของ สังคมไทยแต่อย่างใด จนกระทั่งสถานการณ์ในยุคสงครามเย็นที่อิทธิพลของ ลัทธิคอมมิวนิสต์แผ่เข้ามาประเทศต่าง ๆ ในภูมิภาคเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ เท่านั้น ชนชั้นปกครองไทยจึงเริ่มให้ความสนใจกับชนในพื้นที่ชายขอบอย่าง พวกเขา โดยเริ่มจากการจัดตั้งหน่วยงาน ตชด. ขึ้นมาในปี 2495 เพื่อ “ทำให้ ชาวเขาและประชาชนใกล้เคียงมาเป็นมิตรกับฝ่ายเรา (ฝ่ายชนชั้นปกครอง, ผู้เขียน)” (กลุ่มงานกฎหมาย สำนักงานปฏิรูปการศึกษา 2543, ภาคผนวก ก) ซึ่งเป็นหน่วยงานหนึ่งของรัฐที่สถาบันพระมหากษัตริย์ไทยมีอิทธิพลโดยตรง ภายใต้การสนับสนุนของสหรัฐอเมริกา (ณัฐพล ใจจริง 2556, 323) ตชด. จึงเป็น หน่วยงานหนึ่งที่มีบทบาทร่วมกับราชสำนักในการเผยแพร่อุดมการณ์กษัตริย์ นิยมให้กับกลุ่มชนต่าง ๆ ที่เสี่ยงต่อการถูกครอบงำด้วยลัทธิคอมมิวนิสต์นับจาก ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา ทั้งนี้ สำหรับภารกิจของในหลวงฯ ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สูง ที่ผู้เขียนจะกล่าวถึงต่อไปนี้มีอยู่สามกิจกรรมด้วยกันคือ การเสด็จของในหลวงฯ กับพระบรมวงศานุวงศ์ การมีส่วนร่วมกับการจัดตั้งและพัฒนาโรงเรียนตำรวจ ตระเวนชายแดน (ตชด.) และการจัดตั้งโครงการหลวง

เสด็จประพาสชุมชนม้ง

พ.ศ. 2501 เป็นครั้งแรกที่ผู้ที่อยู่ในศูนย์กลางของอำนาจอย่างในหลวงฯ กับพระราชินีสิริกิติ์ และผู้ที่อยู่ในชายขอบของอำนาจอย่างม้งได้พบปะกัน ใน พื้นที่ส่วนราชการจังหวัดตากและจังหวัดเชียงใหม่ (กองบรรณาธิการนิตยสาร ไอลอว์ 2550) อย่างไรก็ตาม เหตุการณ์พบปะครั้งแรกนี้มิได้ส่งผลต่อ ชีวิตและการเปลี่ยนแปลงของชุมชนมากเท่ากับเรื่องราวในภายหลังจากนั้นที่

“เจ้าพ่อหลวง” และ “เจ้าแม่หลวง” และ “สมเด็จพระย่า” ตลอดจนพระบรมวงศานุวงศ์ ได้เข้าไปปฏิสัมพันธ์กับพวกเขาโดยตรงถึงในบ้าน ในไร่ และในชุมชนบนดอย โดยเฉพาะหลังพระตำหนักภูพิงค์ ซึ่งเป็นเสมือน “ศูนย์ปฏิบัติการภาคเหนือ” ส่วนพระองค์ (ชนิดา ชิตบัณฑิตย์ 2550, 134) สร้างแล้วเสร็จในปี 2504 ก่อให้เกิดการริเริ่มถักทอเส้นทางเสด็จไปยังชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ทางภาคเหนือแต่นั้นมา

สำหรับชุมชนม้งที่ในหลวงฯ พระราชินีสิริกิติ์ และสมเด็จพระย่า พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ที่ยังทรงพระเยาว์อยู่ได้เสด็จเข้าไปปฏิสัมพันธ์ในช่วงแรกนั้นจำกัดอยู่แต่ในบริเวณรอบตัวเมืองเชียงใหม่ ได้แก่ ดอยปุย แม่สาใหม่ และหนองหอย โดยสิ่งหนึ่งในหลวงฯ ได้ทำการเปลี่ยนแปลงให้กับชุมชนคือ การพระราชทานเงินจำนวนหนึ่งเพื่อสร้างอาคารเรียนและบ้านพักครูในโรงเรียนต่าง ๆ ที่มีอยู่แล้วในชุมชน (โรงเรียน ตชด.) และการพระราชทานนามใหม่ให้กับโรงเรียนดังกล่าวเป็น “โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์” และ “โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์” ซึ่งหมายถึงโรงเรียนที่อยู่ภายใต้การดูแลของในหลวงฯ และพระราชินีสิริกิติ์

ประการสำคัญคือ สิ่งที่เกิดขึ้นหลังจากการเสด็จและการสร้างโรงเรียนดังกล่าวคือ ชาวบ้านได้พึงพิงบารมีของในหลวงฯ โดยเฉพาะช่วงที่รัฐบาลมีนโยบายให้พวกเขาออกจากชุมชนเดิมของพวกเขาเพื่อมาอาศัยอยู่ในพื้นที่ควบคุมของรัฐ ดังกรณีชุมชนม้งบ้านดอยปุยซึ่งได้รับการตั้งกรณีชุมชนม้งบ้านดอยปุยซึ่งได้รับการกดดันจากเจ้าหน้าที่ป่าไม้และประชาสงเคราะห์ให้อพยพไปอยู่ที่ “นิคมสร้างตัวเองและสงเคราะห์ชาวเขา” ณ ดอยเชียงดาว ในช่วงกลางทศวรรษ 2500 อันเป็นนโยบายในการจัดการกับกลุ่มชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงในห้วงเวลาดังกล่าว เพื่อรวบรวมชาวเขาที่อยู่กระจัดกระจายซึ่งยากแก่การพัฒนาและสงเคราะห์ชาวเขา ให้เข้ามาตั้งหลักแหล่ง และประกอบอาชีพเป็นการถาวรในเขตควบคุมของรัฐบาล พวกเขาก็ได้ใช้โอกาสที่ในหลวงฯ และ

พระราชินีสิริกิติ์เสด็จเข้าไปยังหมู่บ้านปี 2506 ในการทูลปัญหาดังกล่าวให้ พระองค์ทราบ โดยได้รับพระราชดำรัสให้ไม่ต้องอพยพไปอยู่ที่แห่งอื่นตาม แผนการดังกล่าวนั้น (ประสิทธิ์ ลิปรีชา, 2548: 43-35) จึงกลายเป็นที่มาของ ความรู้สึกปลาบปลื้มและซาบซึ้งในพระมหากรุณาธิคุณ และสามารถอยู่อาศัยได้ ในพื้นที่ดังกล่าวต่อมาโดยไม่มีการถูกกดดันเพื่อให้อพยพไปยังนิคมดังกล่าว อีกเลย (สิติก และคณะ 2544, 2 อ้างใน ประสิทธิ์ ลิปรีชา 2552, 32)

จึงไม่แปลกนักที่ชาวบ้านตามชุมชนต่าง ๆ ที่ในหลวงฯ และพระบรม วงศานุวงศ์เสด็จไปนั้น ให้การต้อนรับตามประเพณีของตนเอง มีการทำพิธี ผูกข้อมือตามความเชื่อเพื่อปัดเป่าสิ่งชั่วร้ายและเรียกเอาสิ่งดีงามเข้ามาในชีวิต ในพระองค์ท่าน เพื่อการได้รับการดูแล ปกป้อง และพึงพิงอาศัยบารมีพระองค์ ต่อไป

จากชุมชนมั่งบริเวณตัวเมืองในจังหวัดเชียงใหม่ ภายหลังในหลวงฯ และพระบรมวงศานุวงศ์จึงค่อย ๆ เพิ่มเส้นทางการเสด็จไปยังชุมชนมั่งในพื้นที่ อำเภ่อื่น ๆ และจังหวัดต่าง ๆ ด้วย โดยเฉพาะหลังจากที่มีมั่งจำนวนหนึ่ง เข้าร่วมกับพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย (พคท.) ใน พ.ศ. 2508 โดยชุมชน ที่ในหลวงฯ และพระบรมวงศานุวงศ์เสด็จในห้วงเวลาดังกล่าว ล้วนแล้วแต่ เป็นชุมชนแนวร่วมของรัฐบาลที่ทำการต่อต้านกับมั่งฝ่ายคอมมิวนิสต์ เช่น ชุมชนชาวมั่งและเมี่ยน ณ “ศูนย์อพยพและสงเคราะห์ชาวเขา” (บ้านปากกลาง ในภายหลัง) ชุมชนมั่งบ้านถ้ำเวียงแก ในจังหวัดน่าน (กองอำนวยการรักษา ความมั่นคงภายในภาค 3 มปป.ก) ชุมชนมั่งอพยพบ้านร่องล้าน จังหวัดพะเยา (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 3, มปป.ข) ชุมชนมั่งอพยพ บ้านรักไทย จังหวัดเพชรบูรณ์ (กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายใน ภาค 3 มปป.ค) และชุมชนมั่งบ้านเจดีย์โคะ จังหวัดตาก (กองอำนวยการรักษา ความมั่นคงภายในภาค 3 มปป.ฅ) รวมถึงการเสด็จเยี่ยมราษฎร บ้าน กระหนงงาม และทหารชาวเขาอาสาสมัครช่วยรบ” (ชชส.) ที่ปฏิบัติงานต่อสู้

กับมังฝ้าย พดท. อำเภอเขาค้อ จังหวัดเพชรบูรณ์ ในปี 2524 (เจียเย่ ค้อศุภฤกษ์สกุล อ้างใน TNN16 Online 2559) นโยบายนี้ สถาบันพระมหากษัตริย์ จึงได้ชุมชนเหล่านี้ที่เป็นแนวหน้าร่วมกับหน่วยงานความมั่นคงของรัฐในการปราบปรามกับคอมมิวนิสต์

จากนั้นเมื่อยุติการสู้รบนับจากกลางทศวรรษ 2520 แล้ว ในหลวงฯ ก็ได้เสด็จไปยังเขต “พื้นที่สีแดง” ที่เคยควบคุมโดยฝ่าย พดท. ดังเห็นได้จากการเสด็จไปยังชุมชนดอยยาว-ผาหม่นในวันที่ 27 กุมภาพันธ์ 2525 ณ สุสานปฏิบัติการดอยพญาพิภักดิ์ (ปัจจุบันคือวนอุทยานพญาพิภักดิ์) เพื่อเยี่ยมเยียนการปฏิบัติงานของทหารไทยและราษฎรมังในพื้นที่ที่เคยเข้าร่วมกับ พดท. โดยการเสด็จครั้งนี้เป็นช่วงหลังจากมีการเจรจาหยุดยิงกันในเดือนตุลาคม 2524 และมีการออกบัตรประจำตัวชั่วคราวให้ราษฎรแล้วในเดือนมกราคม 2525 สิ่งสำคัญคือ การเสด็จของในหลวงฯ ครั้งนั้น ทำให้ราษฎรมีความรู้สึกมั่นคงในพื้นที่มากขึ้น อย่างน้อยก่อให้เกิด “ป่าในหลวง” ขึ้นมาทับซ้อนกับพื้นที่ป่าสงวนแห่งชาติ จนชาวบ้านสามารถพึ่งพาและอ้างความชอบธรรมในการเข้าไปหาของป่าและสมุนไพรได้ (สัมภาษณ์สมาน แซ่ลี 2561)

อนึ่ง นอกเหนือจากกิจกรรมการเสด็จของในหลวงรัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์ข้างต้นแล้ว ยังมีอีกกิจกรรมอีกสองรูปแบบที่เป็นกลไกในการขยายฐานมวลชนของราชสำนักบนพื้นที่สูงในช่วงสงครามเย็น ก็คือรูปแบบของการอุปถัมภ์การศึกษาผ่านโรงเรียน ดชด. และรูปแบบของการส่งเสริมอาชีพผ่าน “โครงการหลวงพระบรมราชานุเคราะห์ชาวเขา” หรือภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็น “โครงการหลวง” โดยมี รายละเอียดดังนี้

ในหลวงฯ กับโรงเรียน ดชด. ในชุมชนม้ง

โรงเรียน ดชด. เป็นส่วนงานกิจการพลเรือนที่อยู่ภายใต้สังกัดกองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน² ที่จัดตั้งขึ้นมาเพื่อส่งเสริมการศึกษา

ควบคู่กับการหล่อหลอมอุดมการณ์เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ให้กับกลุ่มคนที่อยู่ในพื้นที่ชายขอบ โดยช่วงแรกหรือก่อน พ.ศ. 2506 นั้น แม้ในหลวงรัชกาลที่ 9 และบรมวงศานุวงศ์จะไม่ได้เข้ามามีบทบาทร่วมกับรัฐบาลในการส่งเสริมการศึกษาของโรงเรียนตชด. ที่มีอยู่ก่อนแล้วก็ตาม³ แต่ภายหลังจากนั้น ก็เข้ามามีบทบาทในการส่งเสริมการศึกษาของโรงเรียน ตชด. ด้วยการอุปถัมภ์หรือพระราชทานทรัพย์ส่วนหนึ่งของพระองค์ในการปรับปรุงหรือสร้างอาคารเรียนหรือบ้านพักครูของโรงเรียน ตชด. จากนั้นภายหลังจึงค่อยๆ จัดตั้งโครงการพระราชดำริขึ้นในโรงเรียนฯ ซึ่งริเริ่มโดยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระอิสริยยศในขณะนั้น) นับแต่ พ.ศ. 2523

ประการสำคัญคือ โรงเรียน ตชด. ที่ถูกจัดตั้งขึ้นมิได้มีในพื้นที่ชุมชนชายแดนอย่างเดียว แต่รวมถึงพื้นที่ชุมชนชาติพันธุ์ต่าง ๆ ที่มีความเป็นอื่นทั่วทุกภาคของประเทศด้วย ซึ่งชุมชนม้งก็เป็นหนึ่งในพื้นที่เป้าหมายของการจัดตั้งโรงเรียนดังกล่าวในยุคสงครามเย็น ดังเช่น โรงเรียน ตชด. ที่ตั้งอยู่ในจังหวัดเชียงใหม่ (โรงเรียน ตชด. สงเคราะห์ที่ 11 ที่จัดตั้งขึ้นในปี 2501 และภายหลังได้รับพระราชทานนามใหม่เป็นโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 ใน พ.ศ. 2506 (ประสิทธิ์ ลิปรีชา 2551, 14), โรงเรียนชายแดนสงเคราะห์ที่ 14 ที่ภายหลังได้รับพระราชทานนามใหม่เป็นโรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ 2 ในปี 2509 (Chate 2013), โรงเรียนตชด. ที่ชุมชนม้งบ้านแม่สาที่ภายหลังได้รับการพระราชทานนามใหม่ว่า โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7 ในปี 2513, และโรงเรียน ตชด. บำรุงที่ 92 ที่จัดตั้งในปีเดียวกัน แต่ภายหลังมีการเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียน ตชด. ธิปไตยปอรัตน์ ในปี 2518) โรงเรียนที่ตั้งอยู่ในชุมชนม้งในจังหวัดเชียงราย เช่น โรงเรียน ตชด. บำรุงที่ 63 ซึ่งจัดตั้งขึ้นเมื่อ 8 พฤษภาคม 2508 ณ หมู่บ้านก๊วกกาญจน์ อำเภอเชียงของ โดยเป็นวันเดียวกันกับวันเสด็จขึ้นครองราชย์ที่บริเวณนั้น ภายหลังเปลี่ยนชื่อเป็นโรงเรียน ตชด. อาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา,

โรงเรียน ตชด. บำรุงที่ 93 จัดตั้งขึ้นครั้งแรก เมื่อ 11 มิถุนายน 2513 ที่หมู่บ้าน มังห้วยแล้ง อำเภอเวียงแก่น และได้รับพระราชทานนามใหม่เป็นโรงเรียน ตชด. สมถวิลจินตมัย ในปี 2516 (กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 322 มปป.) และรวมถึงโรงเรียนในจังหวัดตากแห่งเดียวคือ โรงเรียน ตชด. บ้านแม่กลองใหญ่ อำเภออุ้มผาง เป็นต้น

ชุมชนต่างๆ เหล่านี้ที่มี ตชด. ทำงานมวลงผ่านโรงเรียน จึงค่อยๆ กลายเป็นมวลงที่เกิดขึ้นที่เทิดทูนสถาบันพระมหากษัตริย์ อันเป็นการบรรลุป่าหมายของการจัดตั้งโรงเรียนฯ ขณะเดียวกัน พวกเขาก็ได้รับการคุ้มครองหรือความเกรงอกเกรงใจจากหน่วยงานท้องถิ่นที่มีอำนาจในการบังคับใช้กฎหมายกับพวกเขาด้วย ดังความรู้สึกของปวัน แซ่ย่าง (2562) ที่แม้จะไม่ได้เรียน แต่ก็เข้าร่วมโครงการต่างๆ ที่เกิดขึ้นในโรงเรียน ตชด. แห่งหนึ่งที่ตั้งอยู่ในหมู่บ้านของตนเองมาโดยตลอดก่อนที่โรงเรียนจะถูกยุบในภายหลัง

“การมีโรงเรียน ตชด. อยู่ในหมู่บ้าน ทำให้ฉันรู้สึกว่าหมู่บ้านของเรามีความปลอดภัยมากขึ้นเพราะเสมือนมีรั้วกันอยู่ เจ้าหน้าที่ไทยเขาไม่กล้าทำอะไรตามอำเภอใจได้เหมือนเรื่องราวที่เคยได้ยินจากคนเฒ่าคนแก่แต่ก่อน ฉะนั้นตอนที่รู้ข่าวว่าโรงเรียนจะถูกโอน ฉันก็รู้สึกไม่ดี แต่ก็ทำอะไรไม่ได้ เพราะพวกเราเองที่ไม่ให้ความร่วมมือกับการพัฒนาโรงเรียน” (สัมภาษณ์ปวัน แซ่ย่าง 2562)

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชกำลังสนทนากับผู้นำชุมชนมั่ง บ้านห้วยต้นฝิ่ง (จิ้งพัว แซ่หว่าง และชาวือ แซ่หว่าง) ณ โรงเรียน ตชด. บำรุงที่ 92 วันที่ 11 มกราคม 2514 (เจ้าของภาพและคำอธิบายโดยนายเจริญ ยังชีพสุจริต หลานของผู้ใหญ่บ้านคนดังกล่าว) สแกนภาพโดย อุไร ยังชีพสุจริต 2562

สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี (พระอิสริยยศขณะนั้น) กับผู้ใหญ่บ้านชื่อนายชาวือ แซ่หว่าง (ซ้าย) และนายจู้ซัว แซ่จ้าว (ขวา) ถ่ายจากหน้าปกสมุดที่ ตชด. จัดทำเพื่อแจกนักเรียนชาวเขาและประชาชน ที่อยู่ห่างไกลคมนาคม ปี 2530, สมุดของเด็กชายเต็ง แซ่ย่าง ปี 2531 ศิษย์เก่าโรงเรียน ตชด. รัปปาปอร์ต เก็บรักษาโดยนางยี่ เกษตรกุลทรัพย์ สแกนภาพโดย อุไร ยังชีพสุจริต 2562

ในหลวงฯ กับโครงการหลวงในชุมชนม้ง

ต่างจากโรงเรียน ตชด. โครงการหลวงริเริ่มในปี 2512 โดยมีพื้นที่เป้าหมายอยู่เฉพาะทางภาคเหนือเป็นหลัก และพื้นที่โครงการส่วนใหญ่จำกัดอยู่ตามชุมชนต่าง ๆ ในจังหวัดเชียงใหม่เป็นหลัก โดยในหลวงฯ ในฐานะ “ประมุขโครงการหลวง” ได้มอบหมายให้หม่อมเจ้าภีศเดช รัชนี เป็นผู้อำนวยการโครงการฯ และได้รับการสนับสนุนทั้งความรู้และงบประมาณจากองค์กรต่างประเทศและบรรดาประเทศต่าง ๆ ที่สนับสนุนอุดมการณ์ฝ่ายเสรีประชาธิปไตย⁴

สำหรับโครงการหลวงที่จัดตั้งขึ้นในชุมชนม้งในยุคสงครามเย็นนั้น นอกจากจะเป็นการส่งเสริมชาวบ้านให้ละทิ้งการปลูกฝิ่นแล้ว ยังเป็นโครงการทางการเมืองประเภทหนึ่งที่พยายามดึงมวลชนชาวบ้านมิให้เข้าร่วมกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ในขณะนั้นด้วย ผู้เขียนตั้งข้อสังเกตว่า การเลือกจัดตั้งสถานีเกษตรหลวงแห่งแรกไว้บริเวณดอยอ่างขางในปี 2512 ของในหลวงฯ (กลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มปป., 45) นั้นสอดคล้องกับความเห็นของกรมการปกครองที่เคยเสนอให้ปลดกระทรวงมหาดไทยในปี 2508 ให้มีการจัดที่ทำกินให้กับชุมชนผู้อพยพเงินคณะชาติที่ลี้ภัยเข้ามาอยู่ตามชายแดนไทย-พม่า บริเวณดอยอ่างขางจังหวัดเชียงใหม่ เพื่อประโยชน์ต่อไทยทั้งทางด้านเศรษฐกิจและการเมือง (หนังสือบันทึกรายงานต่อปลดกระทรวงมหาดไทย, 2508 อ้างใน กาญจนะ ประกาศวุฒิสภา 2537, 50-51) จนภายหลังนำไปสู่การมีมติใน ครม. เมื่อ 6 ตุลาคม 2513 เห็นพ้องกับผู้นำจีนคณะชาติในการเกณฑ์ชายฉกรรจ์ในชนกลุ่มนี้เพื่อใช้ในการปราบปรามกับคอมมิวนิสต์ (กาญจนะ ประกาศวุฒิสภา 2537, 50-51)

เช่นเดียวกับเบื้องหลังแนวคิดการจัดตั้งโครงการหลวงแม่แฮ (2521) ที่ หม่อมเจ้าภิศเดช (2530, 77) และทีมงานมีเป้าหมายที่ต้องการจัดตั้งขึ้นไว้ในหมู่บ้านม้งม่อนยะซึ่งเป็น “หมู่บ้านคอมมิวนิสต์” แต่หลังจากไม่มีชาวบ้านคนใดออกมาให้การต้อนรับทีมงานเลย จึงได้วางยุทธศาสตร์การตั้งศูนย์โครงการหลวงมาไว้บริเวณชุมชนกะเหรี่ยงบ้านแม่แฮแทน แล้วค่อยๆ ขยับขยายงานมวลชนสัมพันธ์ไปยังหมู่บ้านคอมมิวนิสต์ดังกล่าว นอกเหนือจากพื้นที่ดังกล่าวแล้ว ยังมีการดำเนินโครงการหลวงที่จัดตั้งขึ้นในหมู่บ้านม้งช่วงสงครามความขัดแย้งด้วยกันอีก 7 แห่ง คือ โครงการหลวงหนองหอย (เริ่มเมื่อ 2517) โครงการหลวงแม่โก (2517) โครงการหลวงขุนวาง (2518) โครงการหลวงปางอุ๋ง (2522) สถานีวิจัยเกษตรหลวงอินทนนท์ (2522) และโครงการหลวงห้วยลึก (2522) และ โครงการหลวงแม่สาใหม่ (2525) เป็นต้น

ผลจากการเป็นพื้นที่ดำเนินโครงการหลวงนี้เองที่ทำให้ชาวบ้านอยู่อย่างเป็นหลักแหล่งแล้วค่อยๆ เปลี่ยนจากการปลูกพืชขึ้นทดแทนผืน โดย “ได้รับการจัดสรรพื้นที่ทำกิน” ตามวัตถุประสงค์ข้อที่ 2 ของโครงการหลวง⁵ และได้รับความร่วมมือจากกรมป่าไม้ด้วย แม้พื้นที่ดังกล่าวจะอยู่ในพื้นที่ป่าอุทยานหรือป่าสงวนก็ตาม ทำให้ชาวบ้านมีความมั่นคงขึ้นในการตั้งถิ่นฐานและทำมาหากินบนดอยสูงเหล่านั้นระดับหนึ่ง ยกตัวอย่างกรณีดอยปุย ที่แม้จะไม่มีศูนย์โครงการหลวงตั้งอยู่ในชุมชน แต่ด้วยการเป็นหนึ่งในพื้นที่ทรงงานนำร่องโครงการของในหลวงฯ มาโดยตลอด เมื่อเกิดเหตุการณ์ความขัดแย้งขึ้นในปี 2524 ระหว่างชาวบ้านกับเจ้าหน้าที่อุทยานซึ่งเป็น 1 ปีหลังจากที่โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1 ถูกโอนสังกัดไปอยู่ภายใต้หน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ และเป็นปีเดียวกันกับที่พื้นที่ดังกล่าวถูกประกาศให้เป็นอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ-ปุย หนึ่งในกลไกที่พวกเขาใช้ในการต่อรองกับเจ้าหน้าที่รัฐก็คือ การอ้างถึงพระราชดำริของในหลวงที่เคยให้กับพวกเขาเมื่อ พ.ศ. 2506 เพื่อยืนยันถึงความชอบธรรมในการอยู่ในพื้นที่ (ประสิทธิ์ ลิขิธา 2552, 29)

ขณะเดียวกัน ในหลวงรัชกาลที่ 9 เองก็ได้มีพระราชดำรัสให้แนวทางกับหน่วยงานป่าไม้ด้วยว่า “ควรระวังอย่าปลูก (ต้นไม้, ผู้เขียน) ในที่ที่ราษฎรทำกิน อยู่แล้ว แม้ว่าที่นั้นจะเป็นที่ผิดกฎหมาย เพราะจะทำให้ประชาชนเดือดร้อน และเสียการปกครอง นอกจากนั้นยังเป็นการบังคับให้เขาไปบุกรุกในที่ใหม่ ด้วย...” (ไทยรัฐ 1 มีนาคม 2554 อ้างใน ประสิทธิ์ ลิปรีชา 2552, 33) เป็นผลให้เจ้าหน้าที่รัฐที่มีหน้าที่โดยตรงนั้นเกิดความยำเกรง

ฉะนั้น กล่าวโดยรวมแล้ว สงครามเย็นนี้เองที่ทำให้ “ม้ง” และกลุ่มชนอื่น ๆ บนดอยถูกเจ้านับและถือกำเนิดเป็นพลเมืองในประเทศไทย และปฏิเสธไม่ได้อีกว่า สงครามเย็นนี้เองทำให้ม้งมีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นแหล่งอำนาจในสังคมไทย โดยกิจกรรมทั้งสามที่กล่าวมาข้างต้น คือ การเสด็จของในหลวงรัชกาลที่ 9 และพระบรมวงศานุวงศ์ การอุปถัมภ์โรงเรียน ดตด. และการส่งเสริมการปลูกพืชทดแทนฝิ่น ถือเป็นกลไกที่สำคัญที่ได้ทำให้สำนึกของคนม้งว่าด้วยตำนานความยิ่งใหญ่ของกษัตริย์ม้งนั้น ค่อย ๆ ถูกแทนที่ด้วยกษัตริย์ไทย จนนำมาซึ่งให้พวกเขามีความภักดีและห่วงแหนในสถาบันพระมหากษัตริย์ไทยเช่นคนไทยทั่วไป มากกว่านี้ เรื่องราวการเปลี่ยนแปลงของคนชายขอบตามชุมชนม้งไม่กี่ชุมชนนี้ ที่ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากในหลวงฯ และพระบรมวงศานุวงศ์ ก็กลายเป็นวัดดุติบหนึ่งของราชสำนักในการใช้ประชาสัมพันธ์ให้สังคมไทยและโลกรับรู้ตัวตนของการเป็น “นักพัฒนา” การดังกล่าวจึงนับว่ายังผลดีกับสถาบันพระมหากษัตริย์โดยตรงด้วย

อย่างไรก็ตาม หากมองจากแง่มุมของชาวบ้านที่อยู่ภายใต้ข้อจำกัดของการใช้ที่ดิน พวกเขาได้รับอานิสงส์จากกิจกรรมดังกล่าวด้วย ทั้งทางด้านเศรษฐกิจ ระบบการศึกษา สาธารณสุข และสาธารณูปโภคขั้นพื้นฐาน เช่น ถนน ประปา ไฟฟ้า ก่อนชุมชนอื่นๆ ที่ไม่ได้เกี่ยวข้อง รวมถึงสิ่งของพระราชทาน และบริจาคที่มาจากหน่วยงานและองค์กรทั้งรัฐและเอกชนด้วย (สัมภาษณ์

เจริญ ยังชีพสุจริต 2562) มากไปกว่านั้น ในหลวงฯ คือผู้ที่ทำให้ยังมีที่อยู่ที่ยืนในสังคมไทย “ไม่มีในหลวงฯ ไม่มีเรา” (สัมภาษณ์เมธาพันธ์ เพื่อองพุทิจการ 2563) หรือกล่าวอีกนัยหนึ่งคือ ในสถานการณ์ที่มีอำนาจนำของในหลวงเข้าไปปะทะกับชุมชนท้องถิ่นเหล่านี้ ทำให้ชุมชนต่าง ๆ เหล่านี้อยู่ใน “สภาวะยกเว้น” จากการบังคับใช้กฎหมายและนโยบายของรัฐระดับหนึ่ง ขณะเดียวกันก็อยู่ใน “สถานะพิเศษ” ที่ชุมชนเหล่านั้นมักพลอยได้รับผลประโยชน์อื่นๆ ที่ตามมา กับโครงการด้วย ซึ่งแตกต่างจากชุมชนอื่นๆ ทั้งหมดที่ไม่มีการดำเนินกิจกรรมต่างๆ ข้างต้น ฉะนั้น อดีตของวันวานดังกล่าวระหว่างมั่งกับในหลวงฯ และพระบรมวงศานุวงศ์ในยุคสงครามเย็น จึงเป็นเหมือนดังสำนวนไทย “น้ำพึ่งเรือ เสือพึ่งป่า” ซึ่งแตกต่างจากความสัมพันธ์ในยุคหลังสงครามเย็น

ปฏิบัติการสร้างสภาวะยกเว้นด้วยการเชื่อมร้อยกับสถาบันพระมหากษัตริย์

ตั้งแต่กลางทศวรรษ 2520 ที่สถานการณ์การต่อสู้ระดับนานาชาติระหว่างสองขั้วอุดมการณ์ได้คลี่คลายลงจนส่งผลต่อการยุติการสู้รบระหว่างฝ่าย พคท. และรัฐบาลไทยตามนโยบาย 66/23 ของรัฐบาล สถานการณ์ที่เกิดขึ้นบนพื้นที่สูงก็เริ่มเปลี่ยนแปลง สหายและมวลชนมั่งที่เคยเข้าร่วมกับ พคท. ก็พลอยปรับตัวให้เข้ากับโครงสร้างใหม่ด้วย ในขณะที่ทิศทางการเสด็จบนพื้นที่สูงของสถาบันพระมหากษัตริย์ก็เริ่มห่างและจำกัดขึ้น รวมทั้งมีการทยอยโอนย้ายสังกัดโรงเรียนในพระราชูปถัมภ์ให้ขึ้นกับหน่วยงานของกระทรวงศึกษาธิการ เนื่องจากสัมฤทธิ์ผลในทางด้านความมั่นคงแล้ว โดยปัจจุบันโรงเรียนตชด. ทั้งหมดที่จัดตั้งขึ้นในชุมชนมั่งช่วงยุคสงครามเย็นได้ถูกมอบโอนให้กับสังกัดกระทรวงศึกษาธิการแล้ว ยกเว้นเพียง 1 แห่งที่อยู่บริเวณชายแดนไทย-ลาว⁶ และปัจจุบันกำลังเตรียมความพร้อมในการจัดตั้งโรงเรียนเพิ่มขึ้นอีกเพียงแค่ 3 แห่งตามชายแดนดังกล่าว⁷ ตลอดจนความห่างเหินระหว่างชาวบ้าน

กับโครงการหลวงที่เกิดขึ้นสืบเนื่องมาจากการแข่งขันกันทางเศรษฐกิจระหว่างชาวบ้านกับโครงการหลวง อันเนื่องมาจากการเติบโตของระบบทุนนิยมบนดอยอย่างเข้มข้นทั้งส่วนของโครงการหลวงและส่วนของคนม้ง และยังเมื่อเวลาผ่านไป คนที่เคยมีบทบาททางประวัติศาสตร์ในรุ่นก่อนก็ค่อยๆ จากโลกนี้ไป และนำมาซึ่งคนรุ่นใหม่ๆ เข้ามาทำงานโดยไม่เข้าใจบริบท ก็ยิ่งทำให้เกิดช่องว่างและความห่างเหินระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับคนบนดอย

ทั้งหมดนี้ ยังผลให้เงื่อนไขของการอยู่ใน “สภาวะยกเว้น” ของชุมชนม้งภายใต้ร่มพระบารมีเคยได้รับนั้นค่อยๆ พร่าเลือน จนบางชุมชนที่ตระหนักถึงผลกระทบ ไม่ว่าจะเป็นกลุ่มที่เคยเข้าร่วมกับฝ่าย พคท. หรือฝ่ายรัฐบาลในทศวรรษ 2540 จึงกลายเป็นจุดที่พวกเขาพยายามเชื่อมโยงกับสถาบันพระมหากษัตริย์โดยผ่านกิจกรรมทั้งในระดับชุมชนพื้นที่และเวทีระดับชาติ แม้ในทางปฏิบัติแล้ว พวกเขามักจะไม่ได้ให้ความร่วมมือในการสนองโครงการมากเท่ากับกลุ่มชาติพันธุ์อื่นๆ แม้โครงการส่วนพระองค์จะตั้งอยู่ในชุมชนม้งก็ตาม แต่ก็ต้องการเชื่อมโยงกับอำนาจดังกล่าวในเชิงสัญลักษณ์เพื่อความอยู่รอดปลอดภัยของตนเอง เริ่มต้นจากกิจกรรมการระดมเงินจากชาวม้งทั่วประเทศเพื่อผลิต “แคนม้ง” หรือ “แคนเงิน” ขึ้นหนึ่งถวายแด่ในหลวงฯ

ถวายแคน สานต่อสายใย

เนื่องในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดช ทรงเจริญพระชนมายุ 72 พรรษา หรือ 6 รอบนักษัตรในวันที่ 5 ธันวาคม 2542 คนม้งทั่วประเทศได้ระดมเงินกันผลิต “แคนม้ง” ขึ้นหนึ่งซึ่งทำด้วยโลหะเงินเพื่อถวายให้กับพระองค์ท่านในโอกาสดังกล่าว โดยมีสมาคมม้งแห่งประเทศไทย นำโดย “พ่อหลวงเกิด พนากำเนิด” เป็นผู้ประสานงานและดำเนินการจัดพิธีถวายแคนดังกล่าว ในปีปลายปี 2542 ณ สนามกีฬาเทศบาลนครเชียงใหม่ ซึ่งผู้เขียนเองขณะนั้นอายุ 12 ปี ก็ได้เข้าร่วมพิธีดังกล่าวด้วย เป็นครั้งแรก

ที่พบเห็นคนมั่งจำนวนมากแต่งกายด้วยชุดประจำกลุ่มของตนเอง ภายหลังการทำพิธีเสร็จแล้ว ก็มีกิจกรรมต่างๆ ที่จัดขึ้นเหมือนกับเทศกาลงานปีใหม่มั่งทั่วไปในปัจจุบันที่จัดขึ้นทั้งกลางวันและกลางคืนด้วย ตามทัศนะของผู้เขียนแล้ว โอกาสดังกล่าวจึงเป็นทั้งพิธีเฉลิมฉลองการครบรอบ 72 พรรษาของในหลวงฯ ด้วย และเป็นการจัดงานเฉลิมฉลองเทศกาลปีใหม่มั่งในขณะเดียวกัน ทั้งนี้ เมื่อผู้เขียนได้สอบถามจากพ่อหลวงเกิด พนากำเนิด (2561) เกี่ยวกับที่มาของแคนมั่งดังกล่าวแล้ว ท่านอธิบายว่า

“แคนเงินที่ถวายให้พระเจ้าอยู่หัวนั้น ทำด้วยเงิน 10 แท่ง ที่เลือก แคนเพราะแคนเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงตัวตนของมั่งเรา ทุกที่ได้ดีที่สุด ในวันนั้นในหลวงไม่ได้เสด็จมา แต่ให้หม่อมเจ้า ภิศเดช มาเป็นตัวแทนรับแคนเงินนั้นไป งบประมาณที่ใช้ในการจัดทำแคนและดำเนินการจัดพิธีทั้งหมดประมาณ 900,000 บาท โดยเงินนี้มาจากคน 3 กลุ่มด้วยกันคือ เงินก้อนแรกมาจากมั่งทุกหมู่บ้านทั่วประเทศไทยที่เราขอรับบริจาคอย่างน้อยคนละ 1-2 บาท รวบรวมได้ประมาณ 400,000 บาท ก้อนที่สองได้มาจากการบริจาคของพี่น้องมั่งที่อยู่ต่ออเมริกาประมาณ 400,000 บาท และก้อนสุดท้ายมาจากการช่วยเหลือของเหล่า “สหายคนพื้นราบ” ที่เคยอยู่ในป่ากับพี่น้องมั่งเราในช่วงสงครามเย็นอีกประมาณเกือบ 100,000 บาท”

การจัดทำแคนมั่งถวายและการทำพิธีถวายพระพรในโอกาสดังกล่าว หากมองอย่างผิวเผินก็เป็นการแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ที่ไม่ได้มีความแตกต่างจากการจัดงานถวายพระพรของส่วนงานราชการต่างๆ แต่เมื่อพิจารณาอย่างเชื่อมโยงกับสถานการณ์ปัญหาที่คนมั่งและคนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูงเผชิญอยู่ในขณะนั้น เกี่ยวกับสิทธิในการใช้ที่ดินในพื้นที่ป่าแล้ว⁸ ชุมชนมั่งที่ได้รับผลกระทบอย่างมากในช่วงนั้นได้แก่

ชุมชนมั่งบ้านปากกล้วยซึ่ง “โดนหนักที่สุด” เนื่องจากพื้นที่ทำกินของพวกเขา ถูกแย่งชิงไปเป็นพื้นที่ปลูกป่า (สารคดี มปป.) ในขณะที่หมู่บ้านอื่นๆ นั้นก็ ทำมาหากินอย่างหวาดระแวงเจ้าหน้าที่ป่าไม้ที่มักจะเข้าไปตรวจตราพื้นที่ทำกิน ของชาวบ้านอยู่เนืองๆ กิจกรรมดังกล่าวจึงมีนโยบายที่ต้องการสื่อสารกับสถาบัน พระมหากษัตริย์เพื่อขอรับความคุ้มครองหรือการอุปถัมภ์เหมือนที่เคยมีให้กับ ชุมชนจำนวนหนึ่งในยุคสงครามเย็น นอกจากนี้ยังเป็นความพยายามของ พวกเขาในการสืบสานรักษาความสัมพันธ์ของพวกเขาให้คงเกี่ยวข้องกับสถาบัน พระมหากษัตริย์สืบไป เพื่ออยู่ใน “สภาวะยกเว้น” ภายใต้พระราชอำนาจนำ อันได้รับการผ่อนปรนจากการบังคับใช้อำนาจอธิปไตยระดับหนึ่ง

โครงการพระราชดำริ ดันทุนความมั่นคง

ในช่วงเวลาดังกล่าว ก็มีชุมชนมั่งขนาดใหญ่ คือ ดอยยาว-ผาหม่น ที่แกนนำในชุมชนพยายามใช้ความสัมพันธ์ส่วนตัวในการเชื่อมต่อกับสถาบัน พระมหากษัตริย์เพื่อคลี่คลายความขัดแย้งระหว่างชาวบ้านและกรมป่าไม้ ที่เกิดขึ้น หลังโครงการพัฒนาความมั่นคงของกองทัพภาคที่ 3 ในพื้นที่ได้สิ้นสุด ลงในปลายทศวรรษ 2530 ผู้นำมั่งในพื้นที่ซึ่งเป็นที่รู้จักของในหลวงฯ และ พระราชินีสิริกิติ์เพราะมีโอกาสเข้าถวายการรักษาแบบแพทย์แผนจีนกับทั้งสอง พระองค์อยู่หลายครั้ง จึงได้ทูลขอให้มีการจัดตั้งโครงการพระราชดำรินปี 2542 (ทูลสวส์ดี ยอดมณีบรรพต 2556) จนเป็นที่มาของการมีโครงการพระราชดำริ ของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถในพื้นที่บริเวณดังกล่าว นับในปี 2543 เป็นต้นมา โดยทรงมอบหมายให้กองทัพภาคที่ 3 ดำเนินการ แต่งตั้งคณะทำงานของโครงการฯ ดังกล่าวตามหนังสือสำนักพระราชเลขาธิการ ที่ รล 0010/2134 ลงวันที่ 22 พฤษภาคม 2543 และถือว่าเป็นการสานต่อ โครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง พื้นที่ดอยยาว ดอยผาหม่น ดอยผาจิ เดิม ให้เป็นโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคง พื้นที่ดอยยาว ดอยผาหม่น ดอยผาจิ

ในสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ที่ครอบคลุมหมู่บ้านม้งทั้งหมด ใน 3 อำเภอ (เวียงแก่น, เทิง, ขุนตาล) จังหวัดเชียงราย และเป็นโครงการที่ดำเนินการภายใต้ศูนย์ประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 3 และสมเด็จพระราชินีก็ได้เสด็จทอดพระเนตรพื้นที่บริเวณดังกล่าวหลายครั้ง (สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ มปป.) โดยมีกิจกรรมหนึ่งที่ผู้เขียนเห็นว่าดำเนินการอย่างเป็นรูปธรรมคือ การสนับสนุนให้กลุ่มสตรีในท้องที่ปักผ้าลดลายม้งแบบต่างๆ ส่งให้กับศูนย์ศิลปาชีพ โดยรับพระราชทานค่าตอบแทนผ่านศูนย์อำนวยการประสานงานโครงการฯ ที่ตั้งอยู่ในระดับพื้นที่ ทั้งนี้ แม้ช่องทางดังกล่าวจะไม่ได้เป็นแหล่งรายได้หลักของครอบครัว แต่ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่าเป็นเป็นแหล่งอำนาจหนึ่งของชุมชนที่พวกเขาได้พึ่งพิงอาศัยในยามที่ถูกกดดันจากหน่วยงานป่าไม้

สตรีม้งกำลังรอรับพระราชทานค่าตอบแทนผ้าปัก จากสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โดยผ่านพระบรมฉายาลักษณ์ ณ ศูนย์อำนวยการประสานงานโครงการพัฒนาเพื่อความมั่นคงดอยยาว-ผาหม่น ผาจิ บ้านร่มฟ้าไทย อำเภอเทิง จังหวัดเชียงราย (ถ่ายโดย อุไร ยังชีพสุจริต 2556)

สำคัญคือ กิจกรรมต่าง ๆ ที่คนมั่งมีในพื้นที่อื่น ๆ ทำมา ก็มีความหมายไม่แตกต่างจากที่ปฏิบัติการข้างต้นดังที่กล่าวมาแล้ว ไม่ว่าจะเป็นการนิยามพื้นที่ป่าชุมชนให้เป็น “ป่าในหลวง” ในกรณีของคนมั่งมีบ้านพญาพิภักดิ์ เพื่อให้ชาวบ้านสามารถเข้าถึงพื้นที่ป่าชุมชนซึ่งเป็นแหล่งสมุนไพรรักษาโรคอาหาร และไม่ใช่สอย (สมาน แซ่ลี 2561) การปลูกต้นไม้ในจุดพื้นที่รับเสด็จ และการเขียนจดหมายเพื่อรอการกลับมาเยือนบ้านแม่สาใหม่อีกสักครั้งของในหลวงโดยนายแก้ว แซ่หาง ซึ่งเป็นผู้นำชุมชนแม่สาใหม่ในอดีตซึ่งได้สัมผัสกับในหลวงฯ เมื่อวันที่ 22 มกราคม 2521 (TvburabhaOfficial 2553ก) และการทำพิธีอัญเชิญตามความเชื่อมั่งมีในหลวงฯ มีพระพลานามัยที่แข็งแรงในช่วงที่ทรงประชวรอยู่ โดยชุมชนแม่สาใหม่ปี 2553 (TvburabhaOfficial 2553ข)

ปรากฏการณ์ที่กล่าวมาข้างต้นนี้ โดยเฉพาะชุมชนที่มีการทำการเกษตรอย่างเข้มข้น ก็ปฏิเสธไม่ได้ว่า เกิดขึ้นจากบริบทการขยายตัวของทุนนิยมในพื้นที่บนดอยที่ทุนใหญ่ได้หลีกเลี่ยงความเสี่ยงบนการใช้ที่ดินบนดอยสูง ด้วยการใช้ปล่อยทุนแล้วรับซื้อตามระบบเกษตรพันธสัญญา เกษตรกรซึ่งถูกรวบงำด้วยลัทธิบริโภคนิยมจึงกลายเป็นแรงงานนอกระบบกลุ่มหนึ่งที่แบกรับความเสี่ยงในกระบวนการผลิตทั้งสิ้น ด้วยการตระหนักในความเสี่ยงต่อการถูกดำเนินคดีตามกฎหมาย หนทางรอดอีกทางหนึ่งที่นอกเหนือจากการบนบานศาลกล่าวต่อสิ่งศักดิ์สิทธิ์ จึงเป็นการอิงและเชื่อมโยงกับอำนาจนำดังกล่าวของสังคมไทย โดยคาดหวังว่าจะช่วยให้ตนเองได้รับความคุ้มครองหรือ “รอดตัว” จากอำนาจรัฐที่พร้อมเข้ามาจัดการกับชีวิตและชุมชนเขาได้ทุกเมื่อ ทั้งนี้ ยิ่งด้วยในหลวงฯ สวรรคตในปี 2559 ด้วยแล้ว มั่งมียิ่งมีความเข้มข้นมาก และอาจมากกว่ากลุ่มชาติพันธุ์อื่น ๆ ในการช่วงชิงพื้นที่ในการนำเสนอตัวตนในการแสดงความจงรักภักดีต่อในหลวงฯ

หลังในหลวงรัชกาลที่ 9 เสด็จสู่สวรรคาลัย

เป็นเวลาค่ำราวทุ่มเศษ ในวันที่ 13 ตุลาคม 2559 ผู้เขียนได้รับข่าวจากเพื่อนว่า “ในหลวงเสียแล้ว!” จากนั้นบนเฟซบุ๊กของเพื่อน ๆ ส่วนใหญ่ต่างเขียนระบายความรู้สึกที่สูญเสีย “พ่อ” ไป พร้อมขึ้นสถานะ “เศร้า” และบางคนก็ติดแฮชแท็ก “ฉันทเกิดในรัชกาลที่ 9” รวมทั้งสื่อโทรทัศน์หรือสื่อออนไลน์ก็เริ่มมีการนำแฟ้มภาพและวิดีโอในอดีตยุคสงครามเย็นที่ในหลวงฯ ทรงเสด็จไปยังชุมชนชายขอบบนดอยและทอดพระเนตรโครงการพระราชดำริต่าง ๆ โดยมีเรื่องราวของม้งที่เกี่ยวข้องกับในหลวงฯ ได้รับการนำเสนอและผลิตซ้ำไปมารวมทั้งมีการนำเสนอชีวิตของ “พระสหาย” ในหลวงฯ ที่เป็นคนชาติพันธุ์บนพื้นที่สูง รวมถึงคนม้งด้วย (One 31 2559) ตลอดจนการคัดเยาชนชายม้งรุ่นใหม่กลุ่มหนึ่งไปให้สัมภาษณ์ออกอากาศถึงพระมหากษัตริย์คุณของในหลวงฯ ผ่านสื่อทางโทรทัศน์ช่อง 11 หรือ ช่อง NBT ของกรมประชาสัมพันธ์ สำนักนายกรัฐมนตรี (NBT 2HD 2559) จนอาจกล่าวได้ว่า ม้งกลายเป็นภาพตัวแทนของ “ชาวเขา” ที่ปลูกฝิ่น ไร้แผ่นดิน และไม่มีการศึกษาในอดีต จนกระทั่งได้รับพระราชทาน “ชีวิตใหม่” จากในหลวงฯ มาจนถึงปัจจุบัน

ในห้วงเวลาเดียวกัน ผู้นำม้งรุ่นใหม่ในปัจจุบัน ก็มีวิธีการในการถ่ายทอดความรู้สึกและสื่อสารกับสาธารณะชนเกี่ยวกับการสวรรคตของในหลวงฯ นี้ด้วยเช่นกัน ดังนี้

ไว้อาลัย ย้ำตัวตนในสายสัมพันธ์

ในบรรดาชุมชนม้งในไทยที่มีการจัดพิธีถวายสักการะในหลวงฯ กลุ่มแรกคือ ชุมชนม้งที่อยู่ในเขต 3 จังหวัด คือ เพชรบูรณ์ พิษณุโลก และเลย โดยการจัดพิธีสักการะในครั้งนี้ได้มีการจัดขึ้นในวันที่ 21 ต.ค. 2559 ณ ลานเอนกประสงค์ขององค์การบริหารส่วนตำบลเข็กน้อย โดยได้เชิญปลัดอำเภอเขาค้อมาเป็นประธานนำผู้นำม้ง 9 คน จุดธูปถวายสักการะต่อหน้าพระบรมฉายาลักษณ์

และตามด้วยการเป่าแคนเพื่อนำดวงวิญญาณของในหลวงฯ ไปสู่ภพภูมิที่จากมาตามความเชื่อของม้ง จากนั้นขบวน “ราษฎรชาวไทยภูเขา” ได้ทยอยทำพิธีจุดธูปและเผากระดาษเงินกระดาษทองมอบให้กับในหลวงฯ เพื่อใช้จ่ายในอีกภพหนึ่ง การนี้พวกเขาแต่งกายในชุดม้งอย่างพร้อมเพรียงกันต่อหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ (ข่าวสดออนไลน์ 2559, มติชนออนไลน์ 2559)

อนึ่ง จากการดูวิดีโอที่บันทึกโดยลูกหลานของพวกเขาและมีการเผยแพร่ทางอินเทอร์เน็ต ผู้เขียนเห็นว่า สิ่งที่พลกนิกรกลุ่มนี้ต้องการนำเสนอผ่านพิธีถวายสักการะนอกเหนือจากความเป็นม้งด้วยคือ ตัวตนของการเป็นอดีต “ชาวเขาอาสาสมัครช่วยรบ” (ชชส.) เพราะในขบวนที่เดินทางมาสักการะนั้นมีกลุ่มหนึ่งที่ถือป้ายไวโนลเขียนว่า “ชมรมทหารผ่านศึกตำบลเข็กน้อย”⁹ และแต่ละคนในกลุ่มนั้นก็สวมหมวกเชิดชูเกียรติของทหารผ่านศึกที่ข้างหมวกเขียนว่า “เราผู้กล้ารบ เพื่อเกียรติศักดิ์” พร้อมกับมีคำบรรยายของพิธีกรเป็นภาษาม้งในระหว่างเคลื่อนขบวนมายังจุดทำพิธีสักการะว่า “นี่คือขบวนนักรบของเราที่ทำให้เรามีพื้นที่อยู่อาศัยในบริเวณนี้” (Charuki Jang 2559) ซึ่งการแสดงออกเชิงสัญลักษณ์ดังกล่าว ในมุมมองของผู้เขียนเห็นว่า สัมพันธ์กับประเด็นที่พวกเขากำลังต่อสู้กับเรื่องสิทธิในที่อยู่อาศัยและที่ทำกินของพวกเขาจำนวน 20,000 ไร่ ที่กลายเป็นที่ราชพัสดุ จนพวกเขาต้องกลายเป็น “ผู้เช่า” ที่ดินของตนเองจากกรมธนารักษ์ตั้งแต่ปี 2553 เป็นต้นมา ส่งผลให้พวกเขาไม่มีสิทธิในการใช้ที่ดินของตนเองตามที่กองทัพภาคที่ 3 เคยได้ให้คำมั่นสัญญากับพวกเขาไว้ว่าจะดูแลเรื่องที่อยู่อาศัยและที่ทำกินให้กับพวกเขาเมื่อสิ้นสุดการรบกับ “ม้งคอมมิวนิสต์” ซึ่งก็เป็นพี่น้องและเครือญาติของตนเองที่เข้าร่วมกับ พคท. ในยุคสงครามเย็น¹⁰ การแสดงออกซึ่งความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ในครั้งนี้ จึงเป็นการยืนยันถึงความเป็นไทยที่พวกเขาก็มีเหมือนกับคนไทยทั่วไปคือ ความจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ ที่หน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้องในปัจจุบันต้องดูแลและทบทวนสิทธิที่พวกเขาพึงมีพึงได้รับเพื่อความมั่นคงในชีวิตของพวกเขาด้วย

หลังจากนั้นไม่กี่วันถัดมาคือ วันที่ 27 ต.ค. 2559 ก็มีชาวม้งในเขตตำบลโป่งแยง อำเภอแมริมรวมตัวกัน ณ อำเภอแมริม จังหวัดเชียงใหม่ ประมาณ 2,000 คน แต่งตัวในชุดม้ง และต่างคนต่างนำกระดาษเงินกระดาษทองและรูปของตนเองมาทำพิธี “เผา” ต่อหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ พร้อมกับการประกอบพิธีเป่าแคน ซึ่งมีความหมายเช่นเดียวกับที่กล่าวมา โดยสื่อพาดหัวข่าวว่า “ทรงพลิกชีวิต! ม้งแมริมรำลึกพระเมตตาฯ เลิกปลูกฝิ่น-ได้สัญชาติ” (ไทยรัฐออนไลน์ 2559) ความกระตือรือร้นในการรวมตัวของคนม้งของกลุ่มดังกล่าว เป็นการตอกย้ำถึงสถานภาพของหมู่บ้านม้งในท้องที่ที่เคยเป็นพื้นที่ในประวัติศาสตร์การทรงงานของในหลวงฯ และพระบรมวงศานุวงศ์ในระยะแรกตั้งแต่ทศวรรษ 2500 เป็นต้นมา และการเลือกพื้นที่ประกอบพิธีกรรมไว้อาลัย ณ ที่ว่าการอำเภอ ซึ่งอยู่ในพื้นที่เมื่อนั้น เป็นความตั้งใจที่ต้องการสื่อสารกับทางราชการโดยตรงให้ตระหนักและรับรู้ถึงภาพลักษณ์ของตนเองที่เชื่อมโยงกับองค์อธิปัตย์อย่างในหลวงฯ

จากเหตุการณ์ระดับชุมชนดังกล่าว ภายหลังก็มีการรวมตัวกันในนามเครือข่ายม้งในเชียงใหม่จัดพิธีไว้อาลัยอย่างอลังการอีกครั้ง ณ ศาลากลางจังหวัดเชียงใหม่ ในวันที่ 8 พ.ย. 2559 โดยมีชาวม้งราว 5,000 คนเข้าร่วมพิธีดังกล่าว ซึ่งรูปแบบของพิธีกรรมที่ใช้ไว้อาลัยในหลวงฯ นั้น ก็ได้แตกต่างจากที่กล่าวมา ทว่าสิ่งที่เพิ่มเติมหรือพิเศษกว่านั้น คือ บรรดาลูกหลานที่มีภาพถ่ายของผู้อาวุโสม้งที่เคยถ่ายกับในหลวงฯ พวกเขาก็นำมาชูแสดงในพิธีกรรมดังกล่าวด้วย รวมทั้งมีการใช้ผู้คนแปรเป็นเลข 9 ที่ห่อหุ้มด้วยหัวใจ เพื่อสื่อความหมายว่า “ม้งรักในหลวงรัชกาลที่ 9” โดยโฆษกได้ใช้ภาษาม้งเพื่อควบคุมหรือบอกกล่าวชาวม้งที่มาร่วมงานว่าพวกเขาควรทำอย่างไรเพื่อให้ภาพออกมามีดีที่สุดต่อสายตาของสาธารณชน ในขณะที่การกล่าวคำปฐกฐินต่อหน้าพระบรมฉายาลักษณ์ในหลวงฯ และเจ้าหน้าที่รัฐนั้นพวกเขาใช้ภาษาไทยตลอดจนมีการแถลงการณ์ต่อสื่อมวลชนที่มาทำข่าวในวันนั้นว่า พวกเขาจะ

ช่วยกันระดมเงินจำนวน 500,000 บาท เพื่อขอเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมพระบรมศพ การกระทำดังกล่าวทำให้มั่งกลายเป็นที่สนใจของสื่อมวลชนอย่างหลากหลาย โดยเฉพาะการออกรายการโทรทัศน์ “เรื่องเล่าเช้านี้” ถัดจากวันที่ประกอบพิธีกรรมดังกล่าว (เรื่องเล่าเช้านี้ บีบีซี-เทโร 2559, สัมภาษณ์ที่ข้างตะวา 2562)

หลังจากนี้แล้ว ชาวม้งก็เริ่มมีการเดินทางไปสักการะพระบรมศพของในหลวงฯ ที่กรุงเทพฯ ในชุดม้งพร้อมภาพพระบรมฉายาลักษณ์ของในหลวงฯ โดยการเดินทางไปสักการะพระบรมศพของในหลวงของคนที่เกิดขึ้นหลายครั้ง ทั้งเกิดจากการเดินทางด้วยตนเอง การเดินทางภายใต้การนำของหน่วยงานภาครัฐที่เกี่ยวข้อง โดยเฉพาะโครงการหลวง และกระทรวงพัฒนาสังคมและความมั่นคงของมนุษย์ หรือร่วมกับองค์กรภาคประชาสังคม เช่น กลุ่มเครือข่ายชนเผ่าพื้นเมือง และเครือข่ายตระกูลม้งในประเทศไทย เป็นต้น นอกจากนี้แล้วยังมีตัวแทนของพวกเขาในนามเครือข่ายตระกูลม้งแห่งประเทศไทย ยังได้รับเกียรติจากสำนักพระราชวังในการเป็นเจ้าภาพคณะหนึ่งในการบำเพ็ญกุศลถวายพระบรมศพในหลวงฯ วันที่ 26 ม.ค. 2560 ณ พระที่นั่งดุสิตมหาปราสาทตามแผนการที่พวกเขาเคยกล่าวกับสื่อมวลชนด้วย (สำนักพระราชวัง 2560) ในวันเดียวกันก็มีชาวม้ง ร่วม 3 คันรถบัสเดินทางทางเข้าร่วมสักการะด้วย (สัมภาษณ์ที่ ข้างตะวา 2562) กิจกรรมข้างต้น ผู้เขียนจึงเห็นว่า เป็นห้วงเวลาอันสำคัญที่คนม้งได้นำเอา “ความเป็นม้ง” ซึ่งเป็นตัวตนที่อยู่ในพื้นที่ชายขอบของอำนาจเคลื่อนเข้าไปเชื่อมกับ “สถาบันพระมหากษัตริย์” ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเป็นศูนย์กลางของอำนาจหนึ่งในสังคมไทย อย่างไม่เคยปรากฏมาก่อน โดยเฉพาะในฐานะเจ้าภาพในการบำเพ็ญกุศลถวายพระบรมศพในหลวงฯ พวกเขาเป็นเพียงกลุ่มชาติพันธุ์เดียวจากทางภาคเหนือที่ได้พยายามรวบรวมเงินบริจาคเพื่อมาเป็นเจ้าภาพบำเพ็ญกุศลในโอกาสดังกล่าว นอกเหนือจากกิจกรรมข้างต้นที่เกิดขึ้นแล้ว ยังมีการแต่งเพลงเพื่อ “พ่อหลวง รัชกาลที่ 9” ในวโรกาสดังกล่าวด้วย

ร้องเพลง เชื่อมร้อยตัวตน

“พระเจ้าอยู่หัว พ่อหลวงรัชกาลที่ 9 ความรักของพระองค์มาถึง มาทั่วทุกกลุ่มคน ให้เสียงร้องนี้ ที่เป็นเสียงของม้ง ร้องห่มร้องให้ รำพึงรำพันถึงความรักของพระองค์ น้ำตาไหลรดทั่วทุกดอย น้ำตาเลือดตกไหลทั่วทุกห้วย คนบนดอยตริงตราคิดถึงพระองค์ มั่งร่ำไห้เพราะความรักของพระองค์” (Teerat Studio 2552)

“พระเจ้าอยู่หัว พระมหากรุณาธิคุณของพ่อที่มีต่อเรา แม้เราจะอยู่ไกล ทางใต้ ทางเหนือ พ่อก็เสด็จไปถึง พวกเราเป็นเด็กเล็กลูกกำพร้า ที่มาอยู่กับพ่อ พ่อสอนเราทำมาหากิน พ่อสอนเราเรียนหนังสือ พ่อให้แผ่นดินเราอยู่.....พ่อ รักเราชาวม้ง พ่อมาอยู่ด้วยกับเราบนดอย พ่อไม่กลัวความลำบาก ขอพระองค์ ทรงเสด็จสู่สวรรคาลัย พ่อหลวงของเรา แม้พวกเราไม่ได้เอ่ยอำลา แต่น้ำตาก็ไหลไม่หยุด ไม่มีพ่อแล้ว พวกเราจะอยู่กันอย่างไร?” (CurvesDesign 2562)

ข้างต้นเป็นบางส่วนของงานเพลงม้งที่เกี่ยวข้องกับในหลวงฯ โดย ท่อนแรกผู้เขียนแปลมาจากเพลง “Hmoob lub kua muag” (หยดน้ำต้าม้ง) แต่ง และขับร้องโดยศิลปินม้งชื่อ คือ ย่าง (Khwb Yaa) เป็นแกนนำเยาวชนม้งจาก จังหวัดพะเยาที่ตั้งใจร้องเป็นภาษาม้งและนำเสียงขลุ่ยของม้งมาเป็นตัวแทน “เสียง” ของม้งที่มอบให้กับในหลวงฯ พร้อมกับมีการบันทึกเสียงขับร้องร่วมกับ นักร้องม้งคนอื่นๆ และมีขับไตเติ้ลเพลงเป็นภาษาไทยเพื่อสื่อสารให้คนไทย ทั่วไปได้รับรู้ความรู้สึกของพวกเขาด้วย (สัมภาษณ์ คือ ย่าง 2563) ส่วน อีกท่อนหนึ่งนำมาจากเพลง “Txiv Vaj Huab Tais” (พระเจ้าอยู่หัว) ขับร้อง โดย จอ ชัง นักร้องดังวงหนึ่งของวงการเพลงม้งจากจังหวัดพะเยาเช่นกัน โดยอัตลักษณ์ของเพลงนี้คือ เสียงแคน เพลงนี้ได้รับการบันทึกเสียงเพลงนี้ได้รับการสนับสนุนจากกลุ่มพ่อคำม้งไทยและพันธกิจการศึกษาม้ง (CurvesDesign 2562) โดยทั้งสองเพลง ผู้แต่งหรือผู้ขับร้องได้นำไปร้องสดตามเวทีปีใหม่

มั้งนับตั้งแต่ 2560-2562 ที่ทั้งสองได้รับเชิญไปร้องเพลงในช่วงที่ผ่านมาตลอดจนมีการเผยแพร่เพลงและคลิปวีดีโอการแสดงในงานปีใหม่มังดังกล่าวในสื่ออย่างกว้างขวางด้วย ทำให้ความรู้สึกของการเป็นมั้งที่อยู่ภายใต้พระบรมโพธิสมภารของในหลวงฯ ได้ถูกถ่ายทอดให้กับมั้งในต่างประเทศที่ไม่เคยมีประสบการณ์ร่วมได้รับรู้ด้วย

ต่างจากบทเพลงมั้งข้างต้นที่เน้นสื่อสารกับสาธารณะว่า รัชกาลที่ 9 ทำคุณความดีอะไรให้มั้งบ้าง บทเพลงไทยในชื่อ “มั้งของพ่อ” ของย้ง Dragon Fire ต่อไปนี้มุ่งเน้นถ่ายทอดและสื่อสารกับคนไทยว่า มังคิด รู้สึก และอยากทำอะไรเพื่อในหลวงฯ บ้าง พร้อมกับแสดงความกังวลต่อว่าเมื่อสิ้นพระองค์แล้ว ชีวิตมั้งในสังคมไทยจะเป็นอยู่อย่างไรต่อไป สะท้อนถึงความรู้สึกไม่มั่นคงดังท่อนหนึ่งของบทเพลงที่ยกมาด้านล่างนี้

“อยากบอกพ่อ ว่ามั้งรักพ่อ แม่เฝ้ารอ พ่อคงไม่กลับคืนมา
มั้งคนนี้จะขอสัญญา จะนำพาเอาหลักคำสอนของพ่อ ต่อจากนี้
มั้งจะเป็นเช่นไร พ่อรู้ไหม มังยังคงเฝ้ารอ จะทำตามหลักคำสอน
ที่พ่อบอกไว้ เป็นคนดีเพื่อพ่อ ประเทศไทย”

และยังชื่อของบทเพลงนี้คือ “มั้งของพ่อ” ยิ่งสื่อถึงความพยายามในการจัดวางมั้งให้อยู่ในความเป็นเจ้าของของในหลวงฯ หรืออยู่ในชั่วอานาจเดียวกันกับอานาจนำในสังคมไทยอย่างชัดเจน โดยคาดหวังให้ ผู้มีอำนาจต่อไปหน่วยราชการ และคนไทยได้รับรู้และมีแนวทางปฏิบัติที่ดีต่อพวกเขาต่อไป

ขณะเดียวกันปรากฏการณ์หรือปฏิบัติการของคนมั้งที่แสดงออกถึงในหลวงฯ ทั้งในพื้นที่สาธารณะทางกายภาพและในโลกของสังคมออนไลน์ดังที่กล่าวมาข้างต้น ก็มักถูกกลุ่มอนุรักษนิยมหรือกษัตริย์นิยมผลิตซ้ำใช้เป็นประจักษ์พยานในการยืนยันถึงบทบาทและพระมหากษัตริย์คุณของในหลวงฯ และพระบรมวงศานุวงศ์ ที่มีต่อพสกนิกรในสังคมไทยทุกหมู่เหล่าด้วย อันเป็นการหล่อหลอมสำนึกและความรู้สึกของคนไทยทั่วไปได้อีกเป็นอย่างดี

สรุปและอภิปราย

ก่อน พ.ศ. 2500 ชุมชนบนพื้นที่สูงไม่ได้รับความสนใจจากรัฐบาลเลย คนม้งจึงมีวิถีชีวิตของตนเองที่ไม่ได้พึ่งพาบริการของรัฐ พวกเขาดำรงชีวิตโดยการทำการเกษตร ปลูกข้าว เลี้ยงสัตว์เป็นอาหารยังชีพ และปลูกฝิ่นเป็นพืชเศรษฐกิจโดยยังไม่มีกฎหมายเข้ามากีดกัน ชีวิตของพวกเขาจึงสามารถพึ่งพาตนเองได้ แต่หลังจากที่จอมพลสฤษดิ์ ธนะรัชต์ได้ยึดอำนาจในปี 2501 แล้ว ก็มีประกาศของคณะปฏิวัติประกาศให้ฝิ่นเป็นสิ่งผิดกฎหมายและมีบทลงโทษสถานการณั้ดังกล่าวส่งผลกระทบต่อการทำมาหากินของคนเป็นอย่างมาก รวมทั้งพวกเขาก็กลายเป็นผู้ร้ายทันทีที่ทำการปลูกพืชเสพติดมอมเมาประชาชน ส่งผลให้รัฐบาลมีความชอบธรรมในการกำกับควบคุมพวกเขาอย่างยิ่ง กอปรกับห้วงระยะเวลาดังกล่าวรัฐไทยก็มีความกังวลต่อสถานการณ์การต่อสู้ทางการเมืองกับลัทธิคอมมิวนิสต์ที่กำลังมีอิทธิพลในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ด้วย ก็มีการนำ พ.ร.บ. ป่าไม้ พ.ศ. 2484 มาบังคับใช้ให้คนออกจากป่าไปอยู่ตามพื้นที่ราบที่รัฐจัดตั้งขึ้นมาเป็น “นิคมสร้างตนเองและสงเคราะห์ชาวเขา” ปี 2502 ในห้วงเวลาไล่เลี่ยกันก็มีการออก พ.ร.บ. อุทยานแห่งชาติ พ.ศ. 2504 และ พ.ร.บ. ป่าสงวนแห่งชาติ พ.ศ. 2507 เพื่อใช้เป็นเครื่องมือหนึ่งที่น่าไปสู่การจัดการและช่วงชิงทรัพยากรและมวลชนกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ สถานการณ์ดังกล่าวส่งผลให้ม้งได้รับผลกระทบจากนโยบายของรัฐ เป็นต้นว่า ชีวิตของพวกเขาตกอยู่ในความยากลำบาก ไม่มีความมั่นคง และชีวิตเต็มไปด้วยความเสี่ยงในการถูกกระทำ ที่อาจกล่าวได้ว่าเป็นชีวิตที่ “เปลือยเปล่า” ถูกกระทำจากโครงสร้างการเมืองการปกครองของรัฐตามที่คณะของ Agaben จนบางส่วนเลือกต่อสู้ทางการเมืองการทหารกับ พคท. ในขณะที่อีกส่วนหนึ่งของคนบนดอยนั้นก็มีโอกาสได้ปฏิสัมพันธ์กับในหลวงฯ ซึ่งเป็นองค์อธิปัตย์หนึ่งที่มีอำนาจและบารมีในสังคมไทย จนนำไปสู่การเข้าร่วมโครงการพัฒนาของในหลวงฯ ที่เอื้อให้พวกเขาสามารถอยู่ในชุมชนเดิมของตนเองได้โดยได้รับการ

ผ่อนปรนหรือยกเว้นจากนโยบายและกฎหมายของรัฐระดับหนึ่ง โดยเฉพาะกฎหมายที่เกี่ยวกับป่าไม้ อุทยานแห่งชาติ และป่าสงวนแห่งชาติ

อย่างไรก็ตาม หลังสิ้นสุดยุคสงครามเย็นที่สถานการณ์ทางการเมืองเริ่มเข้าสู่สภาวะปกติ การเสด็จประพาสของในหลวงฯ และพระบรมวงศานุวงศ์ก็เริ่มลดลงด้วยเช่นกัน ประกอบกับโรงเรียนที่เคยได้รับการอุปถัมภ์จากสถาบันพระมหากษัตริย์ก็มีการทยอยโอนย้ายสังกัดจากการดูแลของสำนักงานตำรวจแห่งชาติไปขึ้นต่อกระทรวงศึกษาธิการ ส่งผลให้ชุมชนเหล่านี้ถูกตัดออกจากการอยู่ในสภาวะยกเว้นที่ได้รับจากสถาบันพระมหากษัตริย์ มาตกอยู่ภายใต้สภาวะกฎหมายและนโยบายปกติเดิมของรัฐที่คุกคามความไม่มั่นคงของชีวิตอีกครั้ง รวมทั้งชุมชนคนม้งเองก็มีการปรับตัวอย่างรวดเร็วไปกับระบบทุนนิยมที่เข้ามาในพื้นที่ด้วย จนระยะหลังเองพวกเขาก็ค่อย ๆ ห่างเหินกับโครงการหลวงสืบเนื่องจากการปลูกพืชที่ไม่สอดคล้องกับความต้องการของโครงการหลวง อีกทั้งบางชุมชนมีการปรับเปลี่ยนอาชีพที่ไม่สอดคล้องกับโครงการหลวงด้วย จึงทำให้ความสัมพันธ์ระหว่างม้งกับโครงการหลวงเริ่มเวิ้งว้าง เปิดทางให้กับความขัดแย้งและความตึงเครียดระหว่างเจ้าหน้าที่รัฐกับม้งอีกครั้ง มากกว่านั้นบางชุมชนที่แม้จะไม่ได้สัมพันธ์กับในหลวงฯ โดยตรงตั้งแต่ต้น เมื่อพวกเขาเผชิญกับความขัดแย้งกับหน่วยงานป่าไม้ในห้วงทศวรรษ 2540 พวกเขาก็ได้พยายามหาช่องทางในการนำโครงการพระราชดำริมาลงไว้ในชุมชน เพื่อพึ่งพิงอำนาจและบารมีของในหลวงฯ และพระบรมวงศานุวงศ์ในการเผชิญกับกฎหมายและนโยบายของรัฐที่พร้อมจะเอาความผิดในที่ดินกับพวกเขาได้ตลอดเวลา ม้งในฐานะชนชายขอบของอำนาจ ก็ยังคงตระหนกและรับรู้ถึงความจำเป็นของการมีอำนาจและบารมีของในหลวงฯ คุ่มครองพวกเขา การตระหนักรู้ดังกล่าวจึงเป็นที่มาของพวกเขในการพยายามแสดงออกในเชิงสัญลักษณ์ที่จัดวางพวกเขาให้อยู่ภายใต้พระราชอำนาจของในหลวงฯ ดังได้กล่าวมาแล้วก่อนหน้านี้

ในแง่นี้ การสร้างสภาวะยกเว้นจึงไม่ได้เกิดจากผู้มีอำนาจเป็นหลักตามที่ Agaben (2005 อ้างใน เก่งกิจ กิติเรียงลาภ 2550) และ Ong (2006 อ้างใน Anusorn 2010, 305-307) เสนอไว้แต่อย่างเดียว แต่ชนชายขอบเองก็มีความพยายามใช้การสร้างสภาวะยกเว้นที่อิงกับอำนาจขององค์อธิปัตย์ที่ได้รับการยกเว้นด้วย เสมือนว่าองค์อธิปัตย์อย่างในหลวงฯ มิได้เป็นแหล่งอำนาจที่ให้แก่รัฐนำมาใช้ในการปกครองพลเมืองของตนอย่างเดียว แต่คนชายขอบเองก็ได้ใช้แหล่งอำนาจดังกล่าวเพื่อให้พวกเขาเข้าถึงสิทธิ ความชอบธรรม และศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ จนทำให้สถาบันพระมหากษัตริย์กับชนชายขอบนั้นแยกออกจากกันไม่ออก เชกเช่นเดียวกับรัฐกับสถาบันพระมหากษัตริย์ นัยยะนี้ การแสดงออกของคนมั่งผ่านกิจกรรมต่างๆ ข้างต้น จึงไม่ใช่เป็นส่วนหนึ่งของลัทธิคัลลั้เจ้า (hyper-royalism) ในความหมายของธงชัย วินิจจะกูล (2560, คำนำ น. 20-22)

การแสดงของมั่งจึงมีลักษณะที่ไม่แตกต่างจากชาวมลายูมุสลิมทางภาคใต้ที่ Anusorn (2010) ชี้ให้เห็นว่า เมื่อรัฐได้เบียดขับชาวมลายูมุสลิมออกจากความเป็นไทยโดยการนิยามความเป็นไทยที่มีความหมายคับแคบและจำกัดอยู่แต่กับความเป็นชาติไทยเพียงแบบเดียวที่รัฐกำหนดมา ไม่ครอบคลุมความเป็นชาติพันธุ์อื่นๆ ที่ดำรงอยู่ภายในสังคมไทย ตลอดจนความเป็นไทยที่เน้นแต่พระพุทธรศาสนาจนกลายเป็นการเบียดขับผู้คนที่นับถือศาสนาอื่นออกไปจากพื้นที่อำนาจในสังคมไทย พวกเขาในฐานะที่ถูกเลือกปฏิบัติจากรัฐและสังคมไทย ก็ได้พยายามใช้ช่องทางของการเข้าถึงความเป็นไทยโดยผ่านสถาบันพระมหากษัตริย์ซึ่งเป็นหนึ่งในสามเสาหลักของความเป็นไทย เพื่อจัดวางตำแหน่งแห่งที่ให้พวกเขาเข้าถึงโอกาสและความชอบธรรมในการดำรงชีวิตอยู่ในสังคมไทยอย่างมีสิทธิและศักดิ์ศรีทัดเทียมกับคนไทยทั่วไป

กล่าวโดยรวม การที่สังคมไทยยังมีคนชายขอบที่ไม่ได้รับการดูแลจากรัฐให้อยู่ดีมีสุขและพึ่งตนเองได้ และรัฐยังคงมีการปิดล้อมการใช้ที่ดินบนพื้นที่สูง

ด้วยกฎหมายและนโยบายต่าง ๆ ส่งผลให้การเข้าถึงความมั่นคงในที่ดินทำกิน และที่อยู่อาศัยของพวกเขาเหล่านี้อาจต้องอิงอยู่กับอีกแหล่งอำนาจหนึ่งคือ สถาบันพระมหากษัตริย์ เพื่อความอยู่รอด เป็นต้นว่า ที่ดินที่พวกเขาบุกเบิก และสืบทอดกันมาตั้งแต่บรรพบุรุษนั้นถูกช่วงชิงโดยกฎหมายต่าง ๆ ของรัฐ จนต้องอาศัยอำนาจขององค์อธิปัตย์อย่างพระมหากษัตริย์เข้ามาถ่วงดุล เช่นเดียวกันกับศักดิ์ศรีของความเป็นมนุษย์ของพวกเขาในสังคมไทยที่ได้รับผ่านในหลวงฯ ดังคำพูดที่ชาววังมักกล่าวสรรเสริญในหลวงฯ กันว่า “ไม่มีในหลวงฯ ไม่มีเรา” (สัมภาษณ์เมธาพันธ์ เฟื่องฟูกิจการ 2563) กลยุทธ์นี้ในการเมืองของรัฐข้างต้น จึงเปิดช่องทางให้สถาบันพระมหากษัตริย์ใช้เป็นพื้นที่หนึ่งในการฟื้นฟูอำนาจบทบาทของสถาบันให้กลับมีความสำคัญและเป็นศูนย์รวมใจของคนในชาติอีกครั้งในยุคสงครามเย็นเป็นต้นมา หลังจากที่ถูกสูญเสียอำนาจและบทบาทในสังคมลงเป็นอย่างมากเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครอง ในปี 2475 ในขณะเดียวกันก็ส่งผลให้ชุมชนที่สัมพันธ์กับพระราชอำนาจนั้นได้ใช้สภาวะยกเว้นของในหลวงรัชกาลที่ 9 ในการต่อรองต่อสู้กับอำนาจรัฐได้ในระดับหนึ่งด้วย ฉะนั้นความสัมพันธ์ระหว่างสถาบันพระมหากษัตริย์กับชนชายขอบนับแต่ยุคสงครามเย็นเป็นต้นมานั้น ตั้งอยู่บนฐานของ “ต่างฝ่ายต่างเป็นปัจจัยสัมพันธ์หนุนเสริมซึ่งกันและกัน” ทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคม และการเมือง แม้จะมากน้อยในระดับที่ต่างกันก็ตาม

เชิงอรรถท้ายบท

¹ ในหลวงรัชกาลที่ 9 และพระราชินีเสด็จไปหมู่บ้านม้งดอยปุยครั้งแรกในปี 2506 และพระราชทานเงินจำนวนหนึ่งปรับปรุงโรงเรียน ดชด. ที่มีอยู่แล้ว ให้เป็น “ให้เป็นโรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 1” แห่งแรก (ประสิทธิ์ ลิปิรชา 2552, 24; กลุ่มวิจัยและพัฒนา สำนักการกีฬา กรมพลศึกษา 2560, 6) ชุมชนม้งบ้านหนองหอยที่ในหลวงรัชกาลที่ 9 และพระราชินีเสด็จในวันที่ 3 ก.พ. 2509 และพระราชทานเงินจำนวนหนึ่งปรับปรุงโรงเรียน ดชด. ที่มีอยู่แล้วให้เป็น “โรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ 2” และมีสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวฯ เสด็จวันที่ 10

มกราคม 2510 เป็นองค์ประธานในการเปิดป้ายอาคารเรียน (Chate 2013) และชุมชนบ้านแม่สาใหม่ที่อยู่ในหลวงรัชกาลที่ 9 ทรงพระราชทานเงินจำนวนหนึ่งปรับปรุงโรงเรียนตชด. ที่มีอยู่ จากนั้นพระราชทานนามใหม่เป็น “โรงเรียนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 7” (องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง มปป.) เป็นต้น

- ² หน่วยงานรัฐที่เข้าไปสัมพันธ์กับชุมชนชาติพันธุ์ต่างๆ ทางภาคเหนือของประเทศไทย คือ กองบัญชาการตำรวจตระเวนชายแดน (บช. ตชด.) ได้จัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. 2495 และเป็นหน่วยงานรัฐที่สหรัฐอเมริกา รัฐบาลไทย และราชสำนักไทยร่วมมือหนุนเสริมจัดตั้งในช่วงสงครามเย็น เพื่อช่วงชิงมวลชนบนดอยสูงและชุมชนที่ห่างไกลคมนาคมให้เป็นที่รู้จักและจงรักภักดีต่อสถาบันพระมหากษัตริย์ อันเป็นการควบคุมมิให้พวกเขาแสวงมีักดีเป็นแนวร่วมกับฝ่ายคอมมิวนิสต์ที่กำลังมีอิทธิพลต่อประเทศต่างๆ ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ขณะนั้น (ณัฐพล ใจจริง 2556, 323)
- ³ ในปี 2499 เป็นปีที่มีการจัดตั้ง “โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน” (ตชด.) แห่งแรกขึ้น ตั้งอยู่บริเวณหมู่บ้านชายแดนเชิงเขาแห่งหนึ่งในเขตอำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย โดยให้ตำรวจตระเวนชายแดนปฏิบัติหน้าที่สอนควบคู่กับการทำให้ “ชาวเขาและประชาชนไกลคมนาคมเป็นมิตรกับฝ่ายเรา (รัฐบาล, ผู้เขียน)” (กลุ่มงานกฎหมาย สำนักงานปฏิรูปการศึกษา 2543, ภาคผนวก ก)
- ⁴ โดยเฉพาะรัฐบาลสหรัฐอเมริกา (กระทรวงเกษตรสหรัฐอเมริกา หรือ USDA/ARS) ในฐานะผู้นำการต่อต้านลัทธิคอมมิวนิสต์ รัฐบาลได้หวั่นในฐานะชั่วคราวข้ามกับจีนที่ต้องการคบค้าสมาคมกับไทยเพื่อความมั่นคงของตนเอง ตลอดจนองค์การสหประชาชาติที่ต้องการจัดการปลูกฝิ่นในไทย (UN/Thai Program for Drug Abuse Control) รวมถึงมหาวิทยาลัยที่มีชื่อเสียงของไทยหลายแห่ง
- ⁵ เพื่อเป็นการจัดสรรที่ดินทำกินให้กับราษฎรชาวเขา ให้มีถิ่นฐานเป็นหลักเป็นแหล่งไม่ต้องโยกย้าย และลดการทำลายป่าเพื่อปลูกฝิ่น ซึ่งการปลูกฝิ่นนั้นถือว่าเป็นเรื่องผิดกฎหมาย นอกจากนี้สภาพอากาศและภูมิประเทศที่เป็นถิ่นฐานของราษฎรชาวเขา ยังเอื้อต่อการปลูกพืชที่สามารถสร้างรายได้สูงกว่าฝิ่นอีกด้วย
- ⁶ ชื่อ โรงเรียน ตชด. บำรุงที่ 99 หรือภายหลังชื่อโรงเรียน ตชด. ชนดัตถ์ปิยะอุย ตั้งอยู่บ้านเจดีย์ทอง อำเภอเวียงแก่น จังหวัดเชียงรายในปัจจุบัน ซึ่งเดิมทีนั้น สร้างขึ้นเพื่อชาวอัวเมียนที่อพยพออกจากเขตอิทธิพลของ พคท. แต่หลังสิ้นสุดการสู้รบในราวทศวรรษ 2520 แล้วพวกเขาก็อพยพย้ายไปอยู่พื้นที่ชุมชนเดิมของตนเอง ทำให้ภายหลังจึงมีคนม้งอพยพ

เข้ามาอยู่แทน โดยปัจจุบัน โรงเรียน ตชด. ที่ได้รับการจัดตั้งใหม่นั้นส่วนใหญ่อยู่ตามชุมชนบริเวณชายแดนไทย-พม่า ซึ่งแตกต่างจากยุคสงครามเย็นที่จัดตั้งตามฝั่งชายไทย-ลาว

- ⁷ ปัจจุบันมีการเตรียมความพร้อมเพื่อเปิดโรงเรียน 3 แห่งด้วยการจัดตั้งศูนย์การเรียนรู้ก่อน โดยมีชื่อดังนี้ ศูนย์การเรียนรู้ ตชด. บ้านห้วยกุ่ม และ ศูนย์การเรียนรู้ ตชด. บ้านฟ้าไทยงาม ต.ปอ อ.เวียงแก่น จ.เชียงราย และ ศูนย์การเรียนรู้ ตชด. บ้านห้วยปุม ต.ร่มเย็น อ.เชียงคำ จ.พะเยา
- ⁸ ความเดือดร้อนนี้ นำมาสู่การชุมนุมต่อสู้ในนามของเครือข่ายเกษตรกรภาคเหนือ (คน.) และสมัชชาชนเผ่าแห่งประเทศไทย มีการชุมนุมที่ศาลากลาง จ.เชียงใหม่ ระหว่างวันที่ 25 เมษายน - 19 พฤษภาคม 2542 เรียกร้องให้มีการแก้ไขปัญหาป่าไม้ที่ดิน
- ⁹ ชมรมทหารผ่านศึกชาวม้งคือกลุ่มคนม้งที่เคยเป็น “อาสาสมัครชาวเขาช่วยรบ” สังกัดกองร้อยชาวเขาอาสาสมัครที่ 31 ได้รับจัดตั้งโดยกองทัพบกที่ 3 ปี ในปี 2513 ภายใดยุทธการถล่มฐานที่มั่นคอมมิวนิสต์บนภูหินร่องกล้า ของรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ในยุคสงครามเย็น
- ¹⁰ พื้นที่จำนวน 20,000 ไร่ อยู่ในเขตอุทยานทุ่งแสงหลวง ซึ่งประกาศเมื่อ พ.ศ. 2506 พื้นที่จำนวนนี้เกิดขึ้นจากประกาศคณะปฏิวัติ ฉบับที่ 357 ลงวันที่ 13 ธันวาคม 2515 ที่ให้เพิกถอนพื้นที่อุทยานแห่งชาติบางส่วนบนของอุทยานแห่งชาติทุ่งแสงหลวงบริเวณตำบลเข็กน้อย ซึ่งเป็นจุดพื้นที่ที่มีชาวม้งอยู่อาศัยทำกินมาก่อน และมีการสมทบผู้อพยพม้งที่ไม่ต้องการอยู่กับฝ่าย พคท. มาอยู่ด้วย ต่อมาในปี 2517 ก็มีประกาศกระทรวงมหาดไทย ฉบับลงวันที่ 14 ตุลาคม 2517 ให้นำที่ดินดังกล่าวนี้รับการขึ้นทะเบียนทบวงการเมือง ตามประมวลกฎหมายที่ดิน เพื่อใช้ในราชการกระทรวงกลาโหม ทำให้ที่ดินดังกล่าวนี้จึงกลายเป็นที่ราชพัสดุ และยิ่งเมื่อกองทัพบกเสร็จสิ้นภารกิจด้านความมั่นคงแล้ว ก็ได้มอบที่ดินจำนวนดังกล่าวให้กับกรมธนารักษ์ โดยที่ดินในสถานะนี้ไม่สามารถออกโฉนดได้ นอกจากจัดให้เช่าในระยะยาวในอัตราผ่อนปรนคือ ไร่ละ 20 บาทต่อปี และที่อยู่อาศัยตารางวาละ 3 บาทต่อปี และถ้าเช่าเพื่อประโยชน์อย่างอื่นเช่นเพื่อการพาณิชย์หรืออื่นๆ ค่าเช่าคือร้อยละ 3 ตามมูลค่าของที่ดินของท้องถิ่นนั้นๆ (สรุปจากการตอบกระทู้ของสันติ พร้อมพัฒน์ รัฐมนตรีช่วยว่าการกระทรวงการคลัง ที่ตอบกระทู้ถามแยกเฉพาะที่ 015 เรื่อง การลิดรอนสิทธิทำกินของชาวม้ง ต.เข็กน้อย อ.เขาค้อ เมื่อวันที่ 11 ธันวาคม 2562 โดยปิณฑิ์ สันติภาดา สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร พรรคอนาคตใหม่ จังหวัดพิษณุโลก)

บรรณานุกรม

- กลุ่มงานกฎหมาย สำนักงานปฏิรูปการศึกษา. 2543. “สถานะขององค์กรและผูปฏิบัติงาน
ในโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนตามพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ.
2542.” เอกสารภาคผนวก. <http://dc.oas.psu.ac.th/dcms/files/03911/appen.pdf>. สืบค้น 5 พฤษภาคม 2563.
- กลุ่มประชาสัมพันธ์ สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่อง
มาจากพระราชดำริ. มปป. *เที่ยวตามพ่อ ในโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ
พื้นที่ภาคเหนือ*. สำนักพิมพ์ Meb's Pick.
- กองบรรณาธิการนิตยสารไอแอมแลนนา. 2550. พ่อฟ้าหลวง: *บันทึกแห่งประวัติศาสตร์
ครั้งเสด็จประพาสภาคเหนือในปี พ.ศ. 2501*. เชียงใหม่ : Rich Publishing.
- กองร้อยตำรวจตระเวนชายแดนที่ 322. มปป. “ประวัติโรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน
อาชีวศึกษาเชียงราย-พะเยา.” <http://www.bpp32.com/bpp322/school%202/pp10.html>. 11 มิถุนายน 2563.
- กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 3. มปป.(ก). “การเสด็จพระราชดำเนินของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพื้นที่จังหวัดน่าน 3.” <http://www.3armyarea-rta.com/armyisoc3/aisoc5.htm>. สืบค้น 11 มิถุนายน 2563.
- กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 3. มปป.(ข). “การเสด็จพระราชดำเนินของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพื้นที่จังหวัดพะเยา.” <http://www.3armyarea-rta.com/armyisoc3/aisoc9.htm>. สืบค้น 11 มิถุนายน 2563.
- กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 3. มปป.(ค). “การเสด็จพระราชดำเนินของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพื้นที่จังหวัดเพชรบูรณ์.” <http://www.3armyarea-rta.com/armyisoc3/aisoc8.htm>. สืบค้น 11 มิถุนายน 2563.
- กองอำนวยการรักษาความมั่นคงภายในภาค 3. มปป.(ฆ). “การเสด็จพระราชดำเนินของ
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวในพื้นที่จังหวัดตาก.” <http://www.3armyarea-rta.com/armyisoc3/aisoc4.htm>. สืบค้น 11 มิถุนายน 2563.
- เก่งกิจ กิติเรียงลาภ. 2550. “ความคิดทางการเมืองของ Giorgio Agamben: ว่าด้วย ชีวิต
ที่เปลือกเปล่า องค์ อธิปไตยในสภาวะสมัยใหม่และการเดินทางที่ไม่มีวันสิ้นสุด”.
ใน *รัฐศาสตร์สาร*, 28 (3): 91-124.

- ข่าวสดออนไลน์. 2559. “ม้ง 3 ชนเผ่า จัดพิธีร่วมใจแสดงความอาลัย ยกย่องเป็นพ่อหลวงของทุกเผ่า.”, *ข่าวสด*, 21 ตุลาคม 2559. https://www.khaosod.co.th/around-thailand/news_64115. สืบค้น 16 สิงหาคม 2562
- ชนิดา ชิตบัณฑิตย์. 2550. *โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ: การสถาปนาพระราชอำนาจนำในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว*. กรุงเทพฯ: มูลนิธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์.
- เชียงใหม่นิวส์. 2559. “เครือข่ายม้งเชียงใหม่ ร่วมน้อมเกล้าถวายอาลัยในหลวง”. *เชียงใหม่นิวส์*, 8 พฤศจิกายน 2559. <https://www.chiangmainews.co.th/page/archives/536180/>. สืบค้น 8 มิถุนายน 2559.
- ณัฐพล ใจจริง. 2556. *ขอฝันใฝ่ในฝันอันเหลือเชื้อ: ความเคลื่อนไหวของขบวนการปฏิปักษ์ปฏิวัติสยาม (พ.ศ. 2475-2500)*. นนทบุรี: ฟาเดียวก้น.
- ไทยรัฐออนไลน์. 2559. “ทรงช่วยพลิกชีวิต! ม้งแม่วิมรำลึกพระเมตตาฯ เลิกปลูกฝิ่น-ได้สัญชาติไทย.” *ไทยรัฐออนไลน์*, 27 ตุลาคม. <https://www.thairath.co.th/news/local/765907>. สืบค้น 8 พฤษภาคม 2563.
- ธงชัย วินิจกุล. 2560. ““คนอื่น” ในแผ่นดินตน: การเดินทางกับการจำแนกชาติพันธุ์ของราษฎรสยามตามถิ่นฐาน”. ใน *คนไทย/คนอื่น*. แปลโดย เสาวนีย์ ตรีรัตน์ อเลกซานเดอร์, บรรณาธิการโดย ธนาพล อิวสกุล และคณะ, 5-35. นนทบุรี: ฟาเดียวก้น.
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา. 2548. *การค้าข้ามพรมแดนกับอัตลักษณ์ม้ง*. รายงานการวิจัยภายใต้โครงการ “อำนาจ พื้นที่ และอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์: การเมืองเชิงวัฒนธรรมของชาติในสังคมไทย”. สำนักงานสนับสนุนการวิจัย.
- ประสิทธิ์ ลิปรีชา. 2552. *พลวัตเศรษฐกิจบนพื้นที่สูง: การค้ากับอัตลักษณ์ชาติพันธุ์*. รายงานวิจัยโครงการ “พลวัตเศรษฐกิจชุมชนบนพื้นที่สูงในภาคเหนือ” สำนักงานคณะกรรมการวิจัยแห่งชาติ. เชียงใหม่: สถาบันวิจัยสังคม มหาวิทยาลัยเชียงใหม่.
- ภิกษุเดช รัชสี. ม.จ. 2531. *พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวและโครงการหลวง*. กรุงเทพฯ: อักษรสัมพันธ์.
- มติชนออนไลน์. 2559. “ชาวม้งเขตเพชรบูรณ์-พิษณุโลก-เลย ร่วมทำพิธีกรรมถวายอาลัยในหลวง.” *มติชนออนไลน์*, 21 ตุลาคม 2559. https://www.matichon.co.th/region/news_330132. สืบค้น 20 เมษายน 2563.

- เรื่องเล่าเช้านี้ บีบีซี-เทโร. 2559. “ชาวม้งกว่า 5 พันชีวิตจัดพิธีถวายอาลัย-รวบรวมเงิน 5 แสนขอเป็นเจ้าภาพสวดพระอภิธรรมพระบรมศพ.” *Youtube*, สืบค้น 9 พฤศจิกายน 2559. <https://www.youtube.com/watch?v=5in4oHRxRro>. สืบค้น 20 เมษายน 2563.
- โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดนเจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 3. มปป. “ประวัติโรงเรียน ดชด. เจ้าพ่อหลวงอุปถัมภ์ 3”. <https://chaopholuang3.wordpress.com>. สืบค้น 4 พฤษภาคม 2563.
- สารคดี. มปป. “‘ความจริง’ ของปัญหาค้นกับป่าที่จอมทอง.” *สารคดี*. <https://www.sarakadee.com/feature/1999/12/people-forest.htm>. สืบค้น 15 มิถุนายน 2563.
- สำนักงานคณะกรรมการพิเศษเพื่อประสานงานโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ. มปป. “โครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริดอยผาหม่น ดอยผาจิ จังหวัดเชียงราย”. http://www.rdpb.go.th/rdpb/visit2/100project/100project_81_1.html. สืบค้น 10 มิถุนายน 2563.
- สำนักพระราชวัง. 2560. “หนังสือตอบรับเรื่องการบำเพ็ญกุศลถวายพระบรมศพพระบาทสมเด็จพระปรมินทรมหาภูมิพลอดุลยเดช ที่ พว. 007 515 ลงวันที่ 14 มกราคม 2560 ถึง นายเกิด พนก้าเน็ด.”
- องค์การบริหารส่วนตำบลโป่งแยง. มปป. *ตามรอยพระบาททยาตรา ณ บ้านม้ง ดอยแม่สา*. เชียงใหม่: เชียงใหม่ ดอคคิวนาทรี ดีไซน์. www.e-manage.mju.ac.th. สืบค้น 12 มิถุนายน 2563.
- อ๋อง ปดิพัทธ์. 2562. “ทหารกลายเป็นวีรบุรุษ ชาวม้งได้แค่คำสัญญา?”. *Youtube*, 14 ธันวาคม 2562. <https://www.youtube.com/watch?v=JmjQ3uFmtPc>. สืบค้น 19 มิถุนายน 2563.

ภาษาอังกฤษ

- Anusorn Unno. 2010. "We Love "Mr. King": Exceptional Sovereignty, Submissive Subjectivity, and Mediated Agency in Islamic Southern Thailand." PhD Dissertation. Seattle: University of Washington.
- Charuki Jang. 2559. "กลุ่มชาวไทยชาติพันธุ์ม้งบ้านเข็กน้อย (จังหวัดเพชรบูรณ์) ร่วมแสดงความไว้อาลัยต่อพ่อหลวงของแผ่นดินไทย." *Youtube*, 21 ตุลาคม 2559. <https://www.youtube.com/watch?v=FdHrZRFs66M>. สืบค้น 20 เมษายน 2563
- Chate. 2013. "ประวัติโรงเรียนเจ้าแม่หลวงอุปถัมภ์ 2." <http://chate2003.blogspot.com/2013/09/2.html?m=1>. สืบค้น 5 พฤษภาคม 2563.
- CurvesDesign. 2562. "เพลง พ่อเจ้าอยู่หัว [Txiv Vaj Huab Tais] Official Music Video". *Youtube*, <https://www.youtube.com/watch?v=JPtp5W9kBtY>. สืบค้น 20 เมษายน 2563.
- NBT 2HD. 2559. "ตามรอยพ่อของแผ่นดิน พระมหากรุณาธิคุณต่อชนเผ่าม้ง." *Youtube*, <https://www.youtube.com/watch?v=IG9Fsmfl79k>. สืบค้น 20 เมษายน 2563.
- One 31. 2559. "'เล่าขาน' พระสหายม้งของในหลวง". *Youtube*, 30 พฤศจิกายน 2559. <https://www.youtube.com/watch?v=QN6SnTOMLKc>. สืบค้น 20 เมษายน 2563.
- TNN16 Online. 2559. "ปชช. ตื่นตันใจ ในหลวงทรงขอบใจหลังได้รับการถวายพร." *Youtube*, 25 ตุลาคม 2559. <https://www.youtube.com/watch?v=lqthFeKdZ-kg&index=34&list=PL2rO28yQoobNg9w714NMVWNjUXW9bqPzA>. สืบค้น 20 เมษายน 2563.
- TvburabhaOfficial. 2553ก. "ตามรอยพระราชฯ: เย็นศิระ ณ ดอยสูง (2)." *Youtube*, 8 ธันวาคม 2553. <https://www.youtube.com/watch?v=tAnQWKTUA0>. สืบค้น 20 เมษายน 2563.
- TvburabhaOfficial. 2553ข. "ตามรอยพระราชฯ: เย็นศิระ ณ ดอยสูง (1)." *Youtube*, 8 ธันวาคม 2553. <https://www.youtube.com/watch?v=O9SwgNs3nfQ>. สืบค้น 20 เมษายน 2563.

สัมภาษณ์

กี ช่างตะวา. 2562. แก่นนำเครือข่ายตระกูลมั่งในประเทศไทย. สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์
โดยผู้เขียน. 5 กันยายน.

เกิด พนากำเนิด. 2561. ผู้นำมั่งในประเทศไทย. สัมภาษณ์ทางโทรศัพท์โดยผู้เขียน.
20 ธันวาคม.

ค้อ ย่าง. 2563. แก่นนำเยาวชนมั่งและนักร้อมมั่ง. สัมภาษณ์โดยผู้เขียน. 31 ตุลาคม.

เจริญ ยังชีพสุจริต. 2562. ผู้นำบ้านป่าเกี๊ยะใน ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่. สัมภาษณ์
โดยผู้เขียน. 15 สิงหาคม.

ทูลสวัสดิ์ ยอดมณีบรรพต. 2556. ผู้นำชุมชนมั่งดอยยาว-ผาหม่น จ. เชียงราย. สัมภาษณ์
โดยผู้เขียน. 28 มิถุนายน

ปวัน แซ่ย่าง. 2562. ชาวบ้านหมู่บ้านป่าเกี๊ยะใน ต.บ่อแก้ว อ.สะเมิง จ.เชียงใหม่. สัมภาษณ์
โดยผู้เขียน. 15 สิงหาคม.

เมธาพันธ์ เพื่องฟูกิจการ. 2563. อดีตผู้ใหญ่บ้านมั่งดอยปุย ต.สุเทพ อ.เมือง จ.เชียงใหม่.
สัมภาษณ์โดยผู้เขียน. 31 ตุลาคม.

สมาน แซ่ลี. 2561. ผู้อาวุโสบ้านพญาพิภักดิ์ อ.ขุนตาล จ.เชียงราย. สัมภาษณ์โดยผู้เขียน.
20 พฤศจิกายน.

